

Högskolan i Halmstad
Sektionen för Humaniora
Historia 41-60p

”De första leden nedmejades som rågax för lien.”

Från krigsromantik till realism i Hallandsposten 1914-1918?

Mattias Allgulin
C-uppsats i historia Ht. 2005

Handledare:
Jens Lerbom

Abstract

Jag har i denna uppsats gjort en kvalitativ analys av strids- och våldskildringarna i Hallandsposten från första världskrigets västfront. Utgångspunkten har varit en teorimodell som delar in materialet i kategorier som spänner från de krigsromantiska skildringarna i början av kriget till det mer realistiska under krigets senare år. Resultatet av undersökningen är att det sker en förändring av det publicerade materialet under krigets lopp. Denna förändring visar sig i att det förekommer allt mindre krigsromantiska skildringar ju längre kriget fortskrider. Däremot så ökar de mer realistiska skildringarna och dessa blir allt mer närgångna i sin karaktär och kan mot slutet av kriget ses som fördömande.

Nyckelord:

Första världskriget

Hallandsposten

Västfronten

Krigsromantik

Realism

Innehållsförteckning

1. Inledning	
1.1 Bakgrund	s. 5
1.2 Forskningsöversikt	s. 6
1.3 Syfte och frågeställningar	s. 10
1.4 Teori och metod	s. 11
1.5 Material	s. 13
1.6 Avgränsningar och urval	s. 14
1.7 Disposition	s. 16
2. Historisk bakgrund	s. 17
3. Det nya kriget 1914-1915	s. 21
3.1 Krigsromantiska skildringar	s. 21
3.2 Fördömande skildringar	s. 22
3.3 Objektivt beskrivande skildringar	s. 27
4. 1916, dödläge på västfronten	s. 30
4.1 Krigsromantiska skildringar	s. 30
4.2 Deterministiska skildringar	s. 32
4.3 Fördömande skildringar	s. 32
4.4 Objektivt beskrivande skildringar	s. 37
5. Hopplöshet och Kaiserslacht 1917-1918	s. 38
5.1 Deterministiska skildringar	s. 38
5.2 Fördömande skildringar	s. 39
5.3 Objektivt beskrivande skildringar	s. 43
6. Sammanfattning	s. 46
7. Källmaterial och litteratur	s.49

Förord

Jag vill här ta tillfället i akt och tacka ett antal personer som på det ena eller andra sättet varit behjälpliga under arbetes gång. Först och främst vill jag tacka min handledare Jens Lerbom för all hjälp samt visat tålamod under ständiga ämnesbyten och en del allt för ingående detaljbeskrivningar av kriget. Sedan vill jag tacka Martin, Jessica och Erik för era synpunkter, förslag till förbättringar samt vissa tillrättavisningar rörande mitt användande av det svenska språket. Slutligen vill jag också tacka alla övriga vänner för uppmuntran under skrivandet, ingen nämnd ingen glömd.

Avslutar med några tänkvärda ord från det stora krigets dagar.

*Den vackraste visan om kärleken
kom aldrig på pränt.
Den blev kvar i en dröm på Montmartre
hos en fattig Parisstudent.*

*Den skulle ha lyst över länderna
och bringat en vår på knä.
Och en värld skulle tryckt till sitt hjärta
en ny, en ny Musset.*

*Han skulle ha vandrat längs kajerna
med en blåögd liten Lucile
och sjungit om violer och kyssar
en vårljum natt i april.*

*Men den vackraste visan om kärleken,
den kom aldrig på pränt.
Den begravdes i en massgrav i Flandern
med en fattig Parisstudent.*

”Den vackraste visan” av Ture Nerman

Rotorp/Halmstad

Januari 2006

1. Inledning

1.1 Bakgrund

”Detta är inte krig, det är slutet på vår värld”.¹ Så skrev en sårad indisk officer i brittisk tjänst hem till sin familj under striderna på västfronten våren 1915 och man kan förstå hans ordval. Aldrig förr hade ett krig tagit sig sådana proportioner vare sig när det gäller omfattningen av eller brutaliteten i striderna. Första världskriget markerar en tydlig brytpunkt i krigs- och militärhistorien, det romantiska (uppdiktat eller verkligt) som präglade 1800-talets krig byttes här ut mot hopplöshet, lera och ett oändligt antal stupade. När det blåstes eldupphör den 11 november 1918 så hade ungefär 10 miljoner soldater dödats och dubbelt så många sårats. Detta var också det första kriget som bevakats i någon större omfattning av media. Tidigare krig så som Krimkriget och Boerkriget hade i och för sig bevakats av media men då i en mindre skala. Under första världskriget så var mediebevakningen omfattande och flera nyhetsbyråer från många olika länder var representerade.

Jag skall i denna uppsats analysera och presentera hur våldet och striderna skildras i media, det är intressant ur några hänseenden. För det första så är det första världskriget det första moderna kriget med all modern teknisk utrustning och kunskap som de industrialiserade europeiska staterna kunde uppåda. Striderna tar sig alltså en annan form än under tidigare krig, det är inte längre människa mot människa utan allt oftare människa mot maskin i form av till exempel kulsprutor och långtskjutande tungt artilleri. Trots dessa tekniska nyheter så var taktiken fortfarande den samma som gällt under tidigare århundraden, man ställde upp soldaterna i täta led under framryckningen, nu med den skillnaden att de sköts ned i tusental av kulsprutorna. För det andra så är det första världskriget det första kriget som bevakas heltäckande och omfattande och för det tredje så var det ju så att tidningarna i Sverige var ensamman om nyhetsbevakning. Det fanns ingen konkurrens av radio och TV och detta ledde till stundtals mycket målande beskrivningar av krigets grymhet i den tryckta pressen.

Det grundläggande materialet för undersökningen kommer att bestå av publicerat material ur Hallandsposten mellan åren 1914 och 1918. Som jag fastslog i min B-uppsats så var det publicerade materialet i Hallandsposten gällande striderna mycket omfattande och Hallandsposten utgör således en utmärkt grund även för denna undersökning.

¹ Keegan 1998, sid. 212.

1.2 Forskningsöversikt

1.2.1 Pressen under första världskriget

Stig Boberg redogör i sin bok "Pressens historia" mycket översiktligt hur tidningsrapporteringen fungerade under första världskriget. Boberg tar upp det faktum att kriget var av en ny typ och krävde således en ny sorts mediebevakning. Boberg presenterar fyra punkter där alla de nya problemen som media ställdes inför redovisas. För det första så gällde att inte hjälpa fienden eller skada de egna truppernas moral, för det andra så var det viktigt att framhäva den egna sidans vinster och bagatellisera motståndarens framgångar. För det tredje så var det viktigt att skada fiendens moral genom propaganda och för det fjärde så gällde det att se till att neutrala länders media sympatiserade med den egna sidan.² Dessutom så tar han upp censuren som i grunden skapades för att hindra journalister att avslöja krigsplaner men som sedan användes för att till exempel dölja den egna sidans förluster.

I "I Sverige under första världskriget – undan stormen" tar Nils-Olof Franzén upp lite mer om de olika tidningarnas politiska ställning. Han redogör för det faktum att de liberala och vänsterorienterade tidskrifterna sympatiserade med ententemakterna medan de konservativa och högerpressen sympatiserade med Tyskland. Baserat på mina erfarenheter från denna och tidigare forskning med Hallandspostens material som grund så instämmer jag dock inte helt med hans beskrivning av landsortspressen.

När det gäller landsortspressen, där många tidningar var små och mycket lokala, får man inte glömma att de ägnade mycket lite utrymme åt ideologiska frågor...³

Detta påstående stämmer inte in på Hallandsposten som visar en tydlig frisinnad/liberal profil i så väl sin nyhetsrapportering som i det övrigt publicerade materialet. Som jag kom fram till i min B-uppsats så är Hallandsposten en tydlig anhängare av ententemakterna. Detta visar sig bland annat i att det mesta av materialet kommer från franska och brittiska källor. Förutom detta så ger Franzén en bra bild av det politiska klimatet inom tidningsvärlden vid tiden för första världskriget.

I en C-uppsats med namnet "På västfronten intet nytt" från Växjö universitet har Fredrik Håkansson analyserat rapporteringen från kriget genom att använda en storstadstidning, Svenska dagbladet och en landsortstidning, Smålandsposten. Ett stort problem med hans

² Boberg 1970, sid. 160f.

³ Franzén 1986, sid. 137f.

undersökning är att han jämför två uttalat tysklandsvänliga tidningar och får på så sätt inte det motsatsförhållande som kan vara en fördel vid en jämförelse. Han hävdar också att all telegramtrafik till svenska tidningar gick genom den tyska telegrambyrån Wolff vilket kan bero på hans urval av två tidskrifter som sympatiserade med Tyskland.⁴ Hallandspostens inkommande telegram kom redan från krigets första vecka från alla de krigförande parterna och beskrivningen som Håkansson ger stämmer inte på Hallandspostens rapportering. I övrigt så är det en intressant uppsats då den belyser den mängd av rapportering som förekom och hur rapporteringen gestaltas.

Ian Ousbys bok ”Vägen till Verdun – Frankrike och första världskriget” tar som titeln antyder upp slaget vid Verdun och den historiska konflikten mellan Preussen/Tyskland och Frankrike. I dess prolog finns en del för den här undersökningen intressanta diskussioner angående den tidens nyhetsförmedling och retorik. Här beskrivs att mycket av det som tidningarna tog upp var rent nonsens och lögnaktig propaganda. Detta uttrycks på följande sätt av en av de dagboksskrivande soldaterna vid fronten.

Den allmänna inställningen i skyttegravarna var att vad som helst kunde vara sant utom det som pressen fick publicera.⁵

Detta stämde med all sannolikhet bättre in på de krigförande länderna än neutrala länder så som Sverige. Svensk press kunde ju hämta in material från flera källor och alla dessa var inte under censurkontroll.

Ousby behandlar också den tidens retorik och hur retoriken användes under kriget, ”kriget ackompanjerades inte av retorik, det drevs av retorik”.⁶ Retoriken under det första världskriget uppehöll sig främst vid två ämnen, territorium och fiendens karaktär. Det gällde att skapa en kollektiv och accepterad bild av fienden som något skrämmande, därför anspelades ofta på traditionella missämjor länderna emellan.⁷

1.2.2 Krigs- och våldsskildringar i pressen

Hur krigsvåldet skildrades i media behandlas grundligt i Michael Paris ”Warrior Nation – Images of war in british popular culture, 1850-2000”. Paris presenterar i sitt verk hur första

⁴ Håkansson 2000, sid. 11.

⁵ Ousby 2003, sid. 24.

⁶ Ousby 2003, sid. 43.

⁷ Ousby 2003, sid. 43.

världskriget skildras i olika sammanhang så som böcker, affischer och tidningar. Under krigets första år finns det skildringar av Tyskland som den nation som startade kriget och även många krigsromantiska skildringar.⁸ Man hittar också samma tendenser som i den rena krigsrapporteringen att inte skriva om egna förluster eller misslyckanden. Ett exempel som Paris tar upp gäller Gallipoli, här skildras de stridande som heroiska tappra gossarna från samväldet som utan tanke på egen säkerhet ställer upp för imperiet. Detta ändras dock när kampanjen kör fast och varken de stora förlusterna eller evakueringen av de allierade tas upp i dessa publikationer.⁹

När det gäller bilden av den brittiska soldaten så är det alltid en bild av en man som är ivrig att utföra sin del i det stora kriget. Han framställs som heroisk och modig och när det någon gång visas bilder på egna sårade så är det alltid ”socialt accepterade skador”.¹⁰ Typiska skador som visas upp är exempelvis någon lättare huvudskada eller en arm i en mitella. Stridernas sanna brutalitet eller de svåra sårens beskaffenhet får aldrig lysa igenom.¹¹ På samma vilseledande sätt beskrivs de sanitära förhållandena vid fronten. Paris presenterar i boken ett par typiska bilder som visar fronten som är rätt trevlig plats som egentligen inte är så illa.¹²

En bild liknande den som Paris presenterar finner man i Glenn R. Wilkinsons ”Depictions and images of war in Edwardian newspapers, 1899-1914”. Trots att den inte avhandlar den aktuella tidsperioden så ser man mycket av de tendenser som också gäller rapporteringen från första världskriget. Här beskrivs kriget bland annat som en teater med de stridande parterna på en scen.¹³ Ett annat sätt att beskriva krig i engelsk press vid den här tiden var att beskriva det som en sport eller ett jaktparti, detta i strävan att romantisera krigets grymheter.¹⁴

Doktoranden Lina Sturfelt arbetar med en avhandling i Lund där hon använder veckotidningar som källmaterial och har med denna utgångspunkt gett ut tre artiklar i ämnet. I ”Den andres lidande – Kvinnor som våldsoffer och förövare i första världskriget” tar hon upp krigsvåldet med utgångspunkt för det våld som kvinnor utsattes för. Här tar hon det faktum att våldet mot kvinnor under första världskriget ofta är osynligt och glömt. Första världskriget räknas ofta

⁸ Paris 2000, sid. 111.

⁹ Paris 2000, sid. 116ff.

¹⁰ Paris 2000, sid. 140.

¹¹ Paris 2000, sid. 140.

¹² Paris 2000, sid. 142.

¹³ Wilkinson 2003, sid. 92ff.

¹⁴ Wilkinson 2003, sid. 68ff.

som det första totala kriget där civilbefolkningen drabbades mer systematiskt. De områden som Sturfelt tar upp är Belgien, norra Frankrike, Ostpreussen och det sönderfallande Tsardömet.¹⁵ Ett av resultaten Sturfelt kommer fram till gäller beskrivningen av våldtäkter på civila kvinnor. Under denna tid så beskrevs våldtäkter och sexuella övergrepp i förtäckta ordalag, vaga antydningar och med många omskrivningar.¹⁶

Förutom kvinnan som offer skildrar även Sturfelt kvinnan som våldsutövare. Det gäller då främst den bataljon bestående av kvinnor som slogs i det ryska inbördeskriget, den så kallade Dödsbataljonen.¹⁷ Slutsatsen i artikeln blir att även om det förekommer skildringar av våld mot kvinnor och kvinnor som våldutövare så är det inte vanligt, men det kan ju bero på att antalet pojkar/män som dog var så oändligt många fler.¹⁸

I artikeln ”Levande lik och blommande minor” så tar Sturfelt upp det faktum att en del av det första världskrigets fasor trivialiserades i veckopressen i form av modeller, lek och olika spel.

Läsarna uppmanades att leka krigscharader, skriva krigslimerickar, rita krigskartor, knäcka krigsrebusar, klura ut krigsanagram och tävla i en så kallad bytesordstävling på temat ”Tjocka Bertha” (det populära namnet på den nya tyska jättekanonen).¹⁹

Förutom detta så visas det i ett reportage hur man lätt kunde förvandla en mina till en blomkruka, även detta är ett sätt att hålla krigets grymheter på avstånd.²⁰ Förutom detta har Sturfelt hittat flera artiklar i veckopressen där kriget beskrivs som idylliskt där soldaterna bjuder små barn på choklad, dricker öl med civilbefolkningen samt matar diverse tamdjur.

I krigets Idyllien drunknar man inte i dy, smuts och lera eller tvingas kliva över kamraternas söndertrampade lik²¹

Sturfelt menar att detta beror på en vilja att ge läsaren en känsla av normalitet och att veckopressen med dessa reportage var en motvikt mot de mer apokalyptiska och blodiga skildringarna i dagspressen.²²

¹⁵ Sturfelt 2005, sid. 220.

¹⁶ Sturfelt 2005, sid. 221.

¹⁷ Sturfelt 2005, sid. 228.

¹⁸ Sturfelt 2005, sid. 233.

¹⁹ Sturfelt 2005, sid. 33.

²⁰ Sturfelt 2005, sid. 35.

²¹ Sturfelt 2005, sid. 35.

²² Sturfelt 2005, sid. 35ff.

Som tredje och sista artikel har jag valt att ta upp ”Vår man i kulregnet – Elow Nilsson, Veckojournalen och första världskriget” Artikeln koncentrerar runt svensken Elow Nilsson som vid tiden för krigets utbrott anmälde sig som frivillig till franska främlingslegionen och stred tillsammans med den från 1914 till hans försvinnande och förmodade död under slaget vid Somme sommaren 1916. Under denna period så skickade han en mängd brev och berättelser om kriget till den svenska tidningen Veckojournalen. I dessa berättelser går det att spåra en förändring från romantiska beskrivningar i början av kriget till en mer realistisk beskrivning vid tiden för hans förmodade död. I artikeln presenterar Sturfelt också en av de teorier som jag bygger denna undersökning på, den att beskrivningarna av kriget i pressen rent generellt har en mer krigsromantisk prägel under de första åren för att under krigets gång förändras till en mer realistisk rapportering.²³

I artikeln tar Sturfelt också upp den kritik som kan riktas mot att använda material från tidningar och tidskrifter i ett vetenskapligt arbete. Jag instämmer till fullo med henne då hon menar att det av tidningar publicerade materialet inte är att betrakta som en produkt utan förankring i samhället. Det skall i stället ses som resultatet av en dialog mellan tidningen och dess läsare.

...inte ser pressen som ett ensidigt propagandainstrument utan som en form av tvåvägskommunikation. För att sälja måste tidningarna tala på ett språk som läsarna förstår, som relaterar till deras verklighet och reflekterar deras världsbild.²⁴

1.3 Syfte och frågeställningar

Föreliggande uppsats syftar till att undersöka och redogöra för hur pressen, i det här fallet Hallandsposten skildrade striderna under första världskriget. Det är intressant ur ett par perspektiv. Dels så är det första världskriget det första kriget med en heltäckande och omfattande mediebevakning och dels så är det första gången det moderna kriget visar sina sämsta sidor i form av miljontals döda och sårade. Detta innebär att tidningarna ställdes inför en helt ny situation och också av denna anledning så är det intressant att undersöka hur de ställer sig till denna nya realitet.

Frågeställningarna för studien är följande:

²³ Sturfelt 2003, sid. 166ff.

²⁴ Sturfelt 2003, sid. 170

- Hur beskrivs krigsvåldet i Hallandsposten?
- Förändras beskrivningarna över tid?

1.4 Teori och metod

Den teori jag ska arbeta utifrån gäller hur krigsvåldet beskrivs. Lina Sturfelt tar i sin artikel ”Vår man i kulregnet – Elow Nilsson, Veckojournalen och första världskriget” upp tre olika förhållningssätt som veckopressen använde sig av för att beskriva kriget. Dessa tre förhållningssätt går också att applicera på det av Hallandsposten publicerade materialet.

De olika förhållningssätten är:

- Den romantiska berättelsen, där kriget är något storslaget och ärofullt. Kriget ”liknas vid en spännande tävling, en utmanande sport eller ett mäktigt skådespel.”²⁵ Förutom detta så innehåller den romantiska berättelsen ett stort mått av trivialisering, kriget beskrivs i förhärligande ordalag och på ett sätt som ibland får det att framstå som berättelser om sportjakt på änder istället för blodiga massakrer på människor.
- Den deterministiska berättelsen. Här beskrivs kriget som en oundviklig naturkatastrof som inte är påverkbar. Kriget beskrivs även som diverse ”meteorologiska fenomen som storm, orkan och åska”²⁶ eller som den slutliga apokalypsen. Kriget förvandlas här till något opersonligt och dess politiska grunder ställs i bakgrunden.
- Den fördömande berättelsen som beskriver kriget som en enda lång meningslös slakt. I dessa berättelser är det ofta krigets vapentekniska framsteg som står i centrum så som kulsprutorna och det nya artilleriet. Här skildras även våldet mot civila. Det skrivna materialet ”är antingen brutalt realistisk utan förskönande omskrivningar, eller halsbrytande ironisk.”²⁷ Detta förhållningssätt till kriget är att betrakta som den romantiska berättelsens raka motsats.

Sturfelt har i sin forskning kommit fram till att alla dessa tre förhållningssätt förekommer parallellt men används i olika omfattning vid olika tidpunkter. Till exempel så är den

²⁵ Sturfelt 2003, sid. 169.

²⁶ Sturfelt 2003, sid. 169.

²⁷ Sturfelt 2003, sid. 170.

romantiska berättelsen föga förvånade dominerande under de första krigsåren för att sedan få stå tillbaka till förmån för de andra.²⁸

Dock är det så att det förkom vissa skillnader på veckopress och dagspress vid den här tiden, så förutom dessa tre kategorier så har jag valt att lägga till ytterligare en.

- Den objektiva berättelsen. Dessa skildringar av krigsvåldet finns oftast i de officiella telegrammen från de stridande parterna. De är objektiva i den meningen att de inte innehåller värderingar eller ordval som gör att de passar in under någon av de övriga kategorierna.

I det av Hallandsposten publicerade materialet så finns det många beskrivningar av den här typen. Dessa är svåra att kategorisera efter teorimodellen vilket motiverar denna utvidgning av Sturfelts tre förhållningssätt.

I arbetet med föreliggande uppsats har jag använt mig av en hermeneutisk-kvalitativ metod. Detta innebär att det utvalda materialet studerats och analyserats och sedan delats in i kategorier enligt teorimodellen ovan. Undersökningens metod har också inslag av kvantitativa element då materialet är hämtad ur ett underlag bestående av ungefär 170 nummer av Hallandsposten. Det kan resas kritik mot att använda tidningsmaterial som källmaterial då det som publicerats kan vara censurerat. Sedan tillkommer problemet med de politiska åskådningarna som i allra högsta grad påverkar det av tidningar publicerade materialet. Dock föreligger det inga sådana bekymmer när det gäller det sätt som jag ska använda det publicerade materialet på. Jag ska som beskrivs göra en analys av det publicerade materialet och inte på källornas trovärdighet eller huruvida de är neutrala eller inte.

Det är viktigt att påpeka att det inte är någon form av historisk sanning om striderna jag försöker finna utan bara hur krigsvåldet skildras i Hallandsposten. På grund av undersökningens karaktär så förkommer det en stor mängd citat i avhandlingsdelen. Detta motiveras av att det är lättare för läsaren att bilda sig en uppfattning om strids- och våldskildringarna genom att läsa originaltexten istället för referat av den.

²⁸ Sturfelt 2003, sid. 169.

1.5 Material

Materialet som skall användas för denna undersökning är det av Hallandsposten publicerade materialet under åren 1914 till 1918. Materialet som skall analyseras är inkomna telegram, artiklar samt eventuellt egenproducerat material rörande striderna på västfronten under första världskriget. Förutom dessa texter ska jag också analysera de bilder i tidningen som skildrar striderna.

Telegrammen som publicerades i Hallandsposten har en mängd olika avsändare. Oftast rör det sig om telegram i form av kommunikéer från de stridande parternas högkvarter, dessa är oftast inte berättande i sitt utförande utan redogör mer för var och när striderna utkämpades och vilka förluster om drabbat fienden. Dock så finner man ibland att dessa telegram också innehåller detaljerade och stundtals mycket realistiska stridsskildringar. Den andra typen av telegram kommer från de stridande parternas nyhetsbyråer. Dessa är ofta mycket mer berättande i sin karaktär och kan avhandla allt från intervjuer med ögonvittnen och stridande personal till reflektioner över vapentekniska nyheter och vad framtidens krig kommer att föra med sig.

Den andra typen av material består av artiklar som ursprungligen publicerats i andra tidningar. Oftast kommer de från brittisk press men det förekommer även en del material av det här slaget med franskt och tyskt ursprung.

Den tredje typen av material är det egenproducerade materialet. Denna typ av artiklar är mycket sällsynt förekommande och de enstaka gånger sådant material publiceras så rör det sig oftast om Halmstadsbor som på det ena eller andra sättet kommit i kontakt med kriget. Det finns också ett fåtal artiklar som till sin karaktär liknar dagens ledarspalter och dessa är ofta mycket kritiska mot kriget i allmänhet och Tyskland i synnerhet.

Den fjärde typen av material är bilder som skildrar striderna. Dessa är i de flesta fallen tecknade men man kan ana ett fotografiskt original till de flesta av dem. Att bilderna är tecknade beror med allra största sannolikhet på att den fotografiska kvalitén inte var speciellt bra och man fick ett bättre resultat med tecknade bilder då tidningen trycktes. Man ska ha i minnet att även om studiofotografier från den här tiden är väldigt skarpa och tydliga så var ett fotografi taget ute på fältet en helt annan sak. Det förhåller sig dock så att det publiceras fler

och fler fotografier allt eftersom och man kan anta att detta beror på att kvalitén förbättrades i takt med mer sofistikerad teknik.

När det gäller bilderna så har jag valt att inte presentera dem i uppsatsen. Mikrofilmerna som tidningarna är filmade på är relativt hårt slitna och av låg kvalitet. Detta leder till att scannade kopior blir i praktiken oanvändbara då man inte ser vad bilden föreställer. För att lösa detta problem har jag valt att skildra bilderna i ord och hänvisa till dem med not så att de blir lätta att hitta i arkivet för den som så önskar.

Den språkliga standarden som användes under denna tid skiljer sig från den vi använder oss av idag och kräver vissa förklaringar. Skillnaderna gäller så väl stavning som grammatik men de citat som redovisas i undersökningen är direkta avskrivningar och är utan ändringar. I en del citat förekommer det streck (--) som skulle kunna få läsaren att tro att jag här ändrat eller kortat ner texten. Så är dock inte fallet utan även dessa streck är direkta avskrivningar av tidningens originaltext. I förekommande fall då jag utelämnar en del av ett längre telegram eller en längre artikel så markeras detta med tre punkter (...).

Hallandsposten utkom under dessa år med sex nummer i veckan fördelade med ett nummer om dagen från måndag till lördag.²⁹ Under hösten 1914 utkom även en extra kvällsupplaga med de senast inkomna telegrammen men då dessa publiceras i sin helhet även påföljande dag så har jag valt att inte studera dessa kvällsupplagor. Hallandsposten utkom inte heller i förekommande fall på helgdagar, telegram inkomna under dessa helgdagar publicerades den närmst där på följande utgivningsdag.

1.6 Avgränsningar och urval

Föreliggande uppsats skall som sagt redogöra för skildringar av striderna på västfronten i Hallandsposten under åren 1914 till 1918 och med detta som utgångspunkt måste vissa avgränsningar i tid och rum göras, i annat fall blir det en orimlig uppgift med tanke på den anslagna tiden för en C-uppsats. Det som skall undersökas är skildringar av de strider som förekom på västfronten i Hallandsposten och med denna utgångspunkt så har jag valt att avgränsa mig till sex nedslag som täcker alla krigsåren. Det blir alltså ett nedslag för vart och ett av krigsåren med undantag av 1916 då jag gör två nedslag. Detta motiveras med att 1916

²⁹ <http://www.kb.se>

var ”de stora slagens år” och varken förr eller senare förekom det så mycket aktivitet på västfronten.

Jag har valt ut sex större slag och undersökt materialet rörande slagen från och med startdatumet och en månad framåt, detta för att få ut så mycket skildringar av striderna som möjligt. Urvalet är alltså inte på något sätt linjärt eller överrensstämmande med fasta tidpunkter under åren utan baseras på när det förekom aktivitet som utmynnar i publicerat material som beskriver våldet i striderna. Detta motiveras av undersökningens art, finns det inte några strider att rapportera om så finns det heller inget material för undersökningen. Dock var det så att de svenska tidningarna fick sitt material under eftermiddag och kvällen varpå publiceringen kunde ske först dagen efter. Till följd av detta så har jag valt att inleda varje period en dag senare än det officiella startdatumet, exempelvis så inleddes Verdunoffensiven den 21 februari 1916. Alltså kommer perioden som avhandlar slaget vid Verdun i denna uppsats inledas den 22 februari.

Urvalet kan motiveras med hänsyn till de skillnader i striderna som förkommer under de olika perioderna, detta för att få en genomgående helhetsbild av våldskildringarna. Jag har på detta sätt försökt att i möjligaste mån följa den tekniska och taktiska utveckling som man finner mellan åren 1914 till 1918.

När det gäller avgränsningen i rum så har jag valt att göra alla sex nerslagen från striderna på västfronten. Anledningen till denna avgränsning är att det finns en betydande övervikt av publicerat material gällande västfronten i jämförelse med de andra krigsskådeplatserna. Som exempel kan jag ta att i en tidig version av denna uppsats var striderna vid Gallipoli ett av de nedslag jag hade valt ut. Detta var ju ett slag där striderna var ovanligt hårda och omfattande men det visade sig snabbt att det knappt fanns något material från dessa strider. Det enda som fanns var enstaka beskrivningar i form av officiella telegram. Vad detta kan bero på är svårt att säga men det stärkte mig i min tanke om att västfronten utgör en mycket bättre grund för denna undersökning än de övriga fronterna.

Förutom detta så finns det material från västfronten som täcker krigets alla år. I öst avslutades stridigheterna efter revolutionen 1917 med den påföljande freden i Brest-Litovsk och på fronterna i syd utkämpades det högst sporadiska strider under långa perioder.

Den första av de perioder jag har valt ut behandlar striderna i väst under hösten 1914 och inkluderar det första slaget vid Marne. För 1915 har jag valt det andra slaget vid Ypres, detta på grund av att det var det första tillfället som stridsgas användes i någon större omfattning. När det gäller 1916 så har jag valt ut slaget vid Verdun och slaget vid Somme, dessa två slag tillhör krigets största operationer och ger på grund av detta mycket materiel för analysen. 1917 års period innefattar det tredje slaget vid Ypres eller som det också kallas, slaget vid Passchendaele och slutligen så har jag för 1918 valt ut de tyska Michael- och Georgette-offensiverna.

1.7 Disposition

I avhandlingsdelen kommer jag först att presentera en kortare bakgrund till de strider som ligger till grund för undersökningen. Själva avhandlingen är indelad i tre kapitel som avhandlar de olika skedena i kriget. Det första kapitlet behandlar de inledande åren 1914-1915. Det andra kapitlet avhandlar de två nedslagen under 1916 och i det tredje och sista redogör jag för krigets två avslutande år. I kapitlen är undersökningen indelad enligt teorimodellen.

2. Historisk bakgrund

I början av augusti 1914 stormade den tyska armén in i Belgien, fortsatte söderut och drev BEF³⁰, den franska- och det som kvar av den belgiska armén framför sig. Tempot var högt och dagsmarscher på uppåt 40 kilometer var inget ovanligt. Allt emellanåt vände de allierade helt om och gjorde front mot tyskarna. Dessa tidiga strider resulterade i fruktansvärda förluster och visade med stor tydlighet vilken enorm förstörelseförmåga det nya kriget besatt. I krigets kölvatten kom omfattande rapporter om tyska övergrepp mot civila och krigsfångar i Belgien. Tyskarna förnekade naturligtvis det hela men det fanns alltför många vittnen för att det skulle gå att hemlighålla.³¹

35 dagar in i offensiven gjorde tyskarna klart för sitt avslutande drag men mötte oväntat motstånd vid floden Marne. Detta som skulle komma att kallas det första slaget vid Marne blev en vändpunkt. Den franska armén och de sorgliga rester av BEF som fortfarande var i livet gick här till anfall. Med en sällan skådad offervilja anföll de allierade och trots skrämmande förluster lyckades de driva tyskarna tillbaka över floden. Det var här som general Foch utformade sitt berömda telegram som visar hans vilja att anfälla, kosta vad det kosta ville. ”Min center viker, min högra flank retirerar, läget är utmärkt. Jag anfäller.”³²

Våren 1915 kan liknas vid en prövoperiod på västfronten. Den tyska armén hade tillsammans med kemiföretaget IG Farben tagit fram det nya vapnet klorgas, detta var den första dödliga gasen som skulle komma att användas i kriget. Genom att släppa ut klorgasen skulle de allierades försvarsförmåga sänkas och ett genombrott borde således vara möjligt.

På eftermiddagen den 22 april var förutsättningarna de rätta och behållarna med klorgasen öppnades. Det smutsigula gasmolnet drev sakta över ingenmansland och vållade fullständig panik bland de franska trupperna som fick ta den största kraften av gasanfallet. En grupp kanadensare som inte blev lika hårt drabbade av gasen stannade kvar och med trasor för ansiktet slogs och dog de i ett förtvivlat försvar. Gasen följdes upp av ett kraftfullt artilleriöverfall och på mindre än en timme hade en nio kilometer bred lucka öppnats upp i de allierades linjer.³³

³⁰ British Expeditionary Force, alltså de brittiska trupperna i Belgien och Frankrike.

³¹ Willmott 2003, sid. 40ff.

³² Keegan 1998, sid. 126ff.

³³ Keegan 1998, sid. 213ff.

Tyskarna kunde dock inte utnyttja situationen till fullo, dels för att de själva inte hade tillräckligt med gasmasker och dels för att de inte hade räknat med att effekten skulle bli så stor. Under dagarna som följde släppte tyskarna ut mer gas och även brittiska soldater fick känna av dess verkningar. De allierade tog snabbt fram en sorts primitiv gasmask och effekterna av gasen minskade men det var fortfarande ett skrämmande vapen som drastisk försvårade försvaret av de angripna linjerna.³⁴

Under vintern 1915-1916 började den tyske befälhavaren i väst Erich von Falkenhayn skissa på en plan som han döpte till Operation Gerichte.³⁵ Denna plan var resultatet av ett helt nytt tänkande. Istället för att eftersträva ett genombrott med påföljande terrängvinster skulle tyskarna här nöja sig med att hota ett för Frankrike viktigt område. Följden av detta skulle bli att fransmännen i sitt försvar ödslade bort hela sin armé. Det behövde inte nödvändigtvis vara ett viktigt militärt mål utan hellre då ett mål med stort nationellt symbolvärde. Valet föll på det av fort omgärdade samhället Verdun, här skulle dråpslaget falla. ”Verdun skulle bli det städ där Tyskland skulle hamra Frankrikes värnpliktsårgångar till döds.”³⁶ Detta skulle göras genom att låta den franska armén slåss på en ytterst begränsad sektor där tyskarna hade ett logistisk och taktiskt övertag.³⁷

Slaget hade alla förutsättningar att bli fruktansvärt kom också att bli något av ett helvete på jorden för de inblandade. På ett fåtal kvadratkilometer slogs miljontals man under de 11 månader mellan februari och december som slaget rasade och de totala förlusterna uppgick till ungefär 800 000 man. von Falkenhayn tog nästan livet av en fransk generation under striderna vid fortet Douaumont och Vaux samt höjderna 304 och Mort Homme³⁸ men han offrade lika många tyska soldater i slaget.

I syfte att avlasta fransmännen vid Verdun beslutade befälhavaren för BEF, Sir Douglas Haig att inleda 1916 års sommaroffensiv vid floden Somme tidigare än planerat. Denna offensiv var av mer klassiskt snitt än Falkenhayns vid Verdun. Haig ville bryta igenom den tyska

³⁴ Keegan 1998, sid. 215ff.

³⁵ Ordet gerichte har några olika betydelser, oftast översätts det med dom eller domstol men det kan också betyda avrättningsplats.

³⁶ Olsson 1965, sid. 110.

³⁷ Ousby 2003, sid 18.

³⁸ ”Mort Homme” är namnet på en strategiskt viktig höjd där striderna var särskilt brutala under slaget, på svenska betyder det ”Den döde mannen”.

fronten, öppna upp en lucka och sen låta kavalleri och andra mobila trupper strömma in i ryggen på den tyska linjen.³⁹

Dagen D var satt till den 1 juli 1916 och när artillerielden lyftes efter sju dygns konstant eldgivning trodde ingen att det kunde finnas en enda levande tysk kvar i skyttegravarna. Detta visade sig vara en allvarlig och kostsam felbedömning. När de allierade soldaterna var mitt ute i ingenmansland öppnade de tyska kulsprutorna eld och de brittiska soldaterna nergjordes bataljonsvis. Nya friska trupper skickades under hela dagen in i elden och när solen gick ner över slagfältet den kvällen hade den brittiska armén förlorat 60 000 man och den franska armén hade förlorat 20 000 man. Nästa dag var lika blodig och med 120 000 man förluster på två dagar restes krav från brittiskt håll på att offensiven skulle avslutas. Nu var dock Haig en man som inte gav upp i första taget. När striderna avslutades i november hade den första dagens anfallsmål uppnåtts på endast ett par punkter och detta till priset av 600 000 allierade förluster och minst lika många tyskar.⁴⁰

Samtidigt som kriget gick in på sitt tredje år inledde Sir Douglas Haig denna säasons sommaroffensiv. Som arena valde han de gamla och beprövade slagfälten vid staden Ypres och med byn och höjden Passchendaele som center. Han ansåg att det var den mest gynnsamma delen av västfronten för ett genombrott, i själva verket var det precis tvärtom. Här hade tyskarna en av sina starkaste ställningar, en nio linjer djup front bestyckad med kulsprutevärn och kraftiga betongbunkrar.⁴¹

Efter ett tre veckor långt bombardemang inleddes offensiven med att brittiskt infanteri understödda av ett hundratal stridsvagnar ryckte fram mot de tyska linjerna. Förlusterna var höga men inte på långt när så katastrofala som året före vid Somme. Men sedan började det regna och det skulle så fortsätta mer eller mindre konstant hela sensommaren och hösten. Området hade mer eller mindre varit under artilleribeskjutning sedan hösten 1914. Detta hade resulterat i att traktens känsliga dräneringssystem slagits sönder. Resultatet blev att slagfältet förvandlades snabbt till ett enda stort träsk där så väl män som hästar och vagnar helt enkelt försvann i gytjtjan om de trampade utanför de lagda gångbroarna. Dessutom så hade alla träd och all bebyggelse sedan länge skjutits bort och tyskarna hade fri insyn från sina högre

³⁹ Keegan 1998, sid. 307.

⁴⁰ Keegan 1998, sid. 312ff.

⁴¹ Keegan 1998, sid. 377.

positioner. De kunde alltså beskjuta britterna från deras första stapplande steg ut i ingenmansland och förlusterna bland soldaterna som kämpade sig fram i leran var ohyggliga. När striderna till slut upphörde i slutet på oktober så hade BEF förlorat 170 000 man i sårade och 70 000 man i döda varav en fjärdedel beräknas ha drunknat i leran.⁴²

Våren 1918 innebar en sista chans för tyskarna att vinna kriget innan den amerikanska armén i Europa intagit full stridsberedskap. Efter nogsamma studier av så väl sina egna offensiver samt de allierades hade en helt ny uppsättning stridsmetoder utvecklats. Inom varje regemente utbildades särskilda stormbataljoner och dess soldater kom att kallas stosstruppen⁴³. De var förutom vanliga handeldvapen beväpnade med lätta granatkastare, eldkastare och de nya kulsprutepistolerna samt en ny och lättare kulspruta. Stosstruppen skulle ta sig igenom där det var som enklast och bryta upp fronten och lämna de svåra målen åt konventionellt infanteri. Hög hastighet var nyckeln, inget fick stoppa stormtrupperna i sin framryckning. De skulle inte lämna de allierade en sekund av lugn och ro.

Den 21 mars släpptes Michaeloffensiven lös och den hårdaste stöten fick den brittiska 5 armén ta, paniken spred sig hos de allierade då ingen visste hur de skulle möta denna nya taktik. Resultatet blev att britterna mer eller mindre lämnade allt och flydde och den gamla sanningen att en armé förlorar aldrig så mycket folk som när den flyr besannades återigen. Den 5 brittiska armén blev i praktiken förintad under dessa dagar. Nästa dråpslag kom när tyskarna den 9 april inledde nästa fas, den så kallade Georgetteoffensiven.⁴⁴

Trots snabba terrängvinster och en bruten fiende hade tyskarna många problem denna vår. Bland annat så hade de ont om folk. Soldatmaterialet var helt enkelt slut efter nästan fyra år i fält och dessa offensiver kostade enorma offer bland de anfallande. Under perioden 21 mars till 10 april förlorade tyskarna en femtedel av sin anfallsarmé eller cirka 303 000 man.⁴⁵

⁴² Keegan 1998, sid. 377ff.

⁴³ Stormtrupper/stöttrupper.

⁴⁴ Willmott 2003, sid. 252ff.

⁴⁵ Keegan 1998, sid.425ff.

3. Det nya kriget 1914-1915

3.1 Krigsromantiska skildringar

Telegrammen och artiklarna från den här tiden är ofta mycket detaljrika och fyllda med ingående strids- och våldskildringar. Exempel på detta finner man i dessa två telegram från London som publicerades den 4 september 1914.

Intet var i stånd att hejda detta våldsamma angrepp. Lanciärerna nådde fram till det fientliga batteriet, nedhögg serviserna och gjorde pjäserna obrukbara samt drog sig därefter tillbaka. På återvägen led de åter betydliga förluster.⁴⁶

Hela infanteridivisioner sopade bort från jorden
Engelska artilleriets överlägsenhet och infanteriets ohejdade mod fällde utslaget och satte de engelska trupperna i stånd att lyckligt uppfylla sitt värv, som anförtrotts dem, nämligen att hejda tyskarnas framträngande. Aldrig någonsin skall en armé vara i stånd att utstå och överleva sådana fruktansvärda förluster, som tyskarna lidit under de senaste dagarna.⁴⁷

Trots beskrivningen av våldet så kan man se lite av 1800-talets krigsromantiska skimmer över detta kavallerianfall samt i beskrivningen av de brittiska soldaterna i det andra telegrammet. Här talas det om soldaternas ”*ohejdade mod*” och hur de ”*lyckligt*” utför sina plikter. Dessa beskrivningar stämmer väl överrens med den romantiska bild av kriget som Wilkinson presenterar i sin undersökning av kriget före det stora kriget.

En av de publicerade bilderna från perioden kan också med fördel sorteras in under denna kategori då den är ett under av trivialisering. Under bildtexten ”Ett slagfält i Belgien” visas mycket riktigt ett fält men det är helt omärkt av kriget och skulle kunna vara vilket fält som helst om det inte vore för ett antal döda kor och en död häst. På bilden finns inga som helst spår av krig, inga krevadgropar eller några människor, varken döda eller levande. Det enda som vittnar om att strider eventuellt har utkämpats där är just dessa döda djur.⁴⁸

När kriget gick in på sitt andra år har jag funnit en dramatisk minskning i de krigsromantiska och trivialiserande skildringarna av striderna i det publicerade materialet. Från den undersökta perioden 1915 finns det egentligen bara en sådan.

Den överraskning, som de av tyskarna norr om Ypres använda stinkbombarna väckte, har ej fått några allvarsamma följder.... En tjock, gul

⁴⁶ Hallandsposten 4 september 1914.

⁴⁷ Hallandsposten 4 september 1914.

⁴⁸ Hallandsposten 9 september 1914.

rök, som utgick från de tyska skyttegravarna och som drevs norrut, framkallade hos våra trupper ett tillstånd av fullständig medvetlöshet, och verkan märktes ända fram till ställningarna i den andra linjen.⁴⁹

Här benämns kloggasen som ”stinkbomber” vilket torde vara ett sätt att trivialisera gasen. De två följande påståendena att gasen inte fått ”allvarsamma följder” och att den ledde till medvetlöshet måste också det betecknas som trivialisering. Kloggasen föranledde kraftig vätskeutsöndring i lungorna och även vid små doser så ledde den ofelbart till en snabb död genom drunkning. De som endast fick ytterst små mängder kunde leva upp till en vecka innan de bokstavligen hostade ihjäl sig.

3.2 Fördömande skildringar

Ett ämne som tar upp mycket utrymme i tidningen under hösten 1914 är de krigsförbrytelser som tyskarna gjorde sig skyldiga till, både mot civila och tillfångatagna allierade soldater. Dessa beskrivningar är ofta mycket detaljerade och ger läsaren en tydlig bild av krigets fasor. Under rubriken ”Tyskarna sköto på värnlösa fiender” berättas följande historia av en soldat ur BEF som lyckades fly.

Daily Chronicles korrespondent i Boulogne har talat med en brittisk soldat, som berättar följande: Efter att ha kämpat i tre dagar i närheten av Mons sprungo 400 engelska soldater, som flydde mot söder, rakt i armarna på en tysk styrka. De engelska soldaterna gävo sig och läto avvärpa sig. Medan engelsmännen nu stodo på vägen ur stånd att försvara sig, kommenderade en tysk officer ”skjut” och tyska soldater sköto på oss. Hela vår styrka blev praktiskt taget nerskjuten.⁵⁰

Under dessa dagar så finner man också många beskrivningar av det övervåld som de tyska soldaterna utsatte befolkningen i Belgien för, här följer två exempel på detta.

Här häpnar man över de meddelanden om tyska grymheter, som lämnas av belgiska flyktingar av vilka många äro högt kultiverade personer, på vilkas sanningskärlek man icke kan tvivla. Sålunda berättas om hur Lièges borgmästare behandlades. Tyskarna frågade honom, om han någonsin varit i ett aeroplan. Då han svarade nej, sade de att de ämnade låta honom erfara en liknande känsla, vartefter de bundo honom framför en kanonmynning och ”sköto bort”. Tyskarna bombarderade Röda korsets hospital och satte en särskild ära i att skjuta ner var och en som bar Röda korset. Deras uppförande mot unga kvinnor och barn kan icke beskrivas i tryck. Vad som berättas därom övergår all föreställning.⁵¹

⁴⁹ Hallandsposten 26 april 1915.

⁵⁰ Hallandsposten 7 september 1914.

⁵¹ Hallandsposten 1 september 1914.

De två sista meningarna i telegrammet antyder förekomsten av våldtäkter men det sägs inte rakt ut. Liknande resultat har också Lina Sturfelt funnit i sin analys av veckotidningar och det tycks vara så att även dagspressen skrev om förekomsten av våldtäkter på detta inlindade sätt.

Vi belgiska soldater, började min sagesman, äro inte människor längre. Vi äro galna av alla de lidanden, alla de fasor vi genomgått. Vi längta endast efter att slåss och döda tills vi själva stupas.... Å, madame, jag vill säga er hur tyskarna mördat dem och hur de mördat många andra kvinnor, hur de mördat min egen fästmö. Med kläderna avslitna tvungos kvinnorna fram på en front. En linje soldater med fällda bajonetter ställdes framför, en bakom dem, och så kommenderades chock samtidigt.... Kvinnorna och t. o. m. våra små barn ha farit fram utan förskning, och i sin förtvivlan, som också blivit till galenskap, ha de stuckit ut ögonen på de tyska soldaterna, varhelst de träffat några sårade vid liv....Ja, jag förstår tyskarna, men jag förstår inte kriget. Madame, kriget, som låter oss bli odjur, djävlar och otillräkneliga dårar.⁵²

I den belgiske soldatens berättelse finner man också beskrivningar av hur belgiska civila hämnas på sårade tyska soldater. Detta var något som den tyska armén tog fasta på och hävdade att allt militärt våld mot civila var befogat då det utfördes i självförsvar.⁵³

Hallandsposten ägnar också mycket utrymme åt att beskriva den förstörelse av städer som det nya kriget för med sig. Det gäller särskilt då städerna Louvain och Reims, vars katedral förstördes under tysk artillerield. Mycket av kommentarerna mot denna förstörelse grundar sig i att tyskarna så som kultiverade och kristna människor borde veta bättre än att förstöra kristna helgedomar. Det berättas också om hur Påven sänder ett brev till den tyske kejsaren där han i kristendomens namn ber honom upphöra med att förstöra katedralen i Reims.⁵⁴

Det intressanta med de fördömande skildringarna från de första krigsåren är att de sällan eller aldrig skildrar strider. Det som skildras är som ovan nämnt övergrepp mot civila och tillfångatagna soldater eller onödig förstörelse av byggnader.

Krigets nya vapen och den förstörelsekraft som dessa besitter är också något som tar upp stor plats i Hallandsposten under den undersökta perioden. Denna fascination för de nya vapnen och deras verkningar skall kanske inte ses som rent fördömande utan snarare är det nog så att

⁵² Hallandsposten 23 september 1914.

⁵³ Keegan 1998, sid. 97ff.

⁵⁴ Hallandsposten 23 september 1914.

det förekom en viss beundran för dem. Med rubriken ”De modärna skjutvapnen och deras verkningar” visas en bild på hur tjock plåt olika sorters projektiler kan slå igenom.⁵⁵ Den 8 september 1914 publiceras ett telegram från Berlin om vilken enorm förstörelsekraft deras nya 42-centimeterskanon har.

En träff tillräcklig för att förstöra ett fort.

De nya 42-centimeters mörsarnas fruktansvärda verkningar framgick till fullo vid beskjutningen av fortet Loucin. Det första skottet som avfyrades mot fortet, nådde icke fram. Det andra skottet träffade och anställde sådan förödelse, att ett tredje var onödigt. Projektilen hade gjort ett 10 meter djupt hål. Hela fortet var endast en jordhög, och besättningen slogs dels ihjäl, besegrades dels levande under ruinerna.⁵⁶

Denna typ av berättelser som tvivelsutan är sann har förmodligen två syften. Det första är att visa upp för det tyska folket vilka fantastiska vapen deras armé har och hur väl de används. Det andra syftet är att visa omvärlden det samma och genom att skicka telegrammet till neutrala länder så kunde man försäkra sig om att fienden skulle läsa det. Intresset för den nya kanonen är stort och dagen där på publicerar Hallandsposten en artikel där en ingenjör berättar hur kanonen fungerar. Artikelns ursprungligen publicerad i tidningen Social-Demokraten.

Tyskarnas nya vapen.

En svensk ingenjör, som Soc.-Dem. förut lärt känna som rik på idéer till nya uppfinningar på det militära området – idéer för vilka han dock icke lyckats vinna gehör hos våra vederbörande sakkunniga – sänder tidningen följande sammanfattande beskrivning på vad man redan nu vet om de fruktansvärda 42-cm.- mörsare, vilka gjorde sina första, avgörande prov mot Liéges och Namurs befästningar.

Dessa 42-cm. – mörsare äro kastpjäser med korta lopp, upphängda på tappar i en lavett närmast lik en fartyglavett av äldre modell. Pipan jämte projektilstycket, manteln, kan svängas åt sidan, varvid projektilläget blottas och laddning av projektilen kan ske. Projektilen, som väger c:a 900 kg., är massiv och försedd med frästa spår, i spetsen fyllda med vax. Över spetsen är en tunn luftmantel pressad, som springer sönder vid träff, då projektilen borrar sig in i pansaret. Härvid uppstår en kolossal hetta, som i sin ordning upphettar det inuti projektilen befintliga sprängämnet, då projektilen spränger sönder blocket.

Själva krutladdningen är innesluten i en särskild stålpatron, som insättes i kammarstycket. Genom att vrida tillbaka kanonröret svänger det in och låser fast sig i kammarstycket, varefter riktningen sker – man skjuter ej fort med dessa pjäser, men säkert. På grund av lavettens plåtkonstruktion – och

⁵⁵ Hallandsposten 11 september 1914

⁵⁶ Hallandsposten 8 september 1914.

kanonrörets gevärskonstruktion – kan laddningen ske bekvämt, genom hydraulisk höjning av projektilen.

Hur kanonen transporteras är ju beroende av terrängen – emellertid är lavetten försedd med kugghjul, som kunna rulla på med kuggar försedda spår, som läggas ut – där ej järnväg begagnas. Detta är redan kända detaljer.⁵⁷

Beskrivningen av pjäsen är mycket ingående och artikeln har den pedagogiska karaktär som man ofta finner i dylika beskrivningar av krigets nya vapen. När slaget om Antwerpen är under uppsegling några veckor senare så publiceras det fler beskrivningar av kanonen. Här handlar det dock mer om hur man transporterar kanonen och hur lång tid det tar att få den i ställning.

Antwerpens belägring.

42 cm.-mörsare skola åter visa vad de förmå.

En korrespondent i Antwerpen telegraferar till tidningen ”Obeserver:

Stora ansträngningar göras för att förbättra försvarsverken, enär man är övertygad om, att tyskarna skola försöka sig på att intaga staden.

Belgiska flygare berätta, att tyskarna starkt förskansa sig 10 eng. mil utanför den yttersta fort-raden och avvakta det ögonblick, då de kunna föra sina fruktansvärda belägringskanoner i ställning. Förberedelserna härtill taga lång tid. Kanonerna äro delade i åtta delar, och var och en av dem drages av fyra lokomotiv. Det åtgår flera veckor för att bygga det fasta fundamentet till kanonen. Skottet verkar så kraftigt, att kanoniärerna på långt håll måste sluta den elektriska kontakten. Tyskarna ha här byggt flera sådana fundament och skola snart intaga sina ställningar framför Antwerpen.⁵⁸

Det nya kriget ger också upphov till nya sår och skador. Den 12 september så träder en tysk läkare fram och avger sitt omdöme på hur dessa nya vapen leder till nya typer av krigsskador.

Då Frankrike är omgivet av en pansargördel av spärrsort, spelar artilleriet en stor roll i striderna. Enligt Czerny äro därför nära hälften av alla sår förorsakade av shrapnelkolor⁵⁹ och granatsplittor, som åstadkomma stark söndersplittning av de mjuka delarna och nästan alltid medföra inticiering.⁶⁰

Han berättar också om hur den nya hög-hastighetsammunitionen till handeldvapnen ofta skapar inflammationer då den slår sönder och öppnar upp organ på sin väg genom kroppen. Av samma typ är följande telegram från Antwerpen som påstår att tyskarna förgiftat

⁵⁷ Hallandsposten 9 september 1914.

⁵⁸ Hallandsposten 29 september 1914

⁵⁹ Kallas även granatkartescher och är en enhetsammunition där ett stort antal mindre kulor ingår och går närmast att jämföra med en hagelpatron.

⁶⁰ Hallandsposten 12 september 1914.

bombhöljerna på de bomber som släpps från Zeppelinarna. Det är emellertid mer troligt att dessa åkommer uppkom på grund av ovan nämnda orsaker.

Förgiftade bomber från zeppelinare.

Det väcker stor förbittring i Antwerpen, att metallen i de bomber, som Zeppelinluftskeppen kastat ned över staden, äro förgiftade, så att alla, som träffas av den minsta skärva, angripas av blodförgiftning.⁶¹

Det är inte bara de allierade som uttrycker bestörtning över påstått förbjuden material. I Hallandsposten från den 15 september 1914 finns en bild och en artikel där det tyska högkvarteret uttrycker sitt fördömande över de dumdumkulor som de allierade påstås använda i striderna. Bilden föreställer 4 sorters dylika kulor samt ett paket med fransk text som även det skall innehålla dumdumkulor.⁶²

I tyska tidningar offentliggöras bilder av de dum-dum-kulor, som ha funnits hos franska och engelska krigsfångar. Några av kulorna äro försedda med ett 5 millimeter brett och 7 millimeter djupt hål, andra äro avfilade eller försedda med djupa hack i spetsen. Från fransk och engelsk sida förnekas på det bestämdaste att sådana kulor begagnats, och en fransk tidning förklarar, att på paketens utskrift finnas ortografiska fel. Därav framgår, att de icke kunna ha sin härstamning från Frankrike.⁶³

I detta telegram så kan man se tendenser till det faktum att Hallandsposten sympatiserade med ententemakterna. De publicerar i och för sig de tyska bevisen men avslutar artikeln med de franska dementierna som snarare verkar grunda sig på språkvetenskap än mer hållfasta militära bevis.

Från våren 1915 finns det inte några tekniska beskrivningar av själva gasen. Däremot förekommer det beskrivningar på hur gasen distribueras över de allierade linjerna, de motmedel som snabbt sattes in samt effekterna av den. Redan den 28 april 1915 finner man i en officiell fransk kommuniké ett påstående om att effekten av gasen redan börjar förta då ett motmedel tagits fram.

⁶¹ Hallandsposten 29 september 1914

⁶² Dumdumkulor är en typ av kulor där spetsen antingen är urgröpt eller delad i två delar. Effekten av en sådan kula är mycket större då den splittras inne i kroppen. Dumdumkulor är förbjudna att använda i strid enligt 1899 års Haagkonvention.

⁶³ Hallandsposten 15 september 1914

Tyskarna har ånyo använt sig av kvävande gaser, men vi betjänade oss av ett skyddsmedel däremot, vilket visade sig medföra det bästa resultat både hos våra allierade belgierna och hos oss.⁶⁴

I följande telegram från London berättas på ett mycket initierat och korrekt vis hur gasen släpptes ut över de allierades linjer.

Från de blodiga striderna i Flandern.

Tyskarna ha överallt begagnat giftiga luftarter, som de utsänt genom rör från löpgravarna eller som utvecklats av bomber, som nedkastats i de allierades löpgravar.⁶⁵

I ett telegram med rubriken ”Soldaterna dö av gasförgiftning.” som publicerades den 29 april meddelar brittiska läkare att de finns tydliga tecken på att de kanadensiska soldater som dog vid Ypres inte dog på grund av sår utan av gasförgiftning.

Krigsdepartementet meddelar, att av läkarnas rapporter framgår, att de kanadensiska soldater, som satte livet till vid den senaste striden vid Ypres, icke dött av sår utan av förgiftning genom gaser, vilka av fienden användes i strid mot Haag-konventionen.⁶⁶

Dessa telegram som avhandlar den rent tekniska delen följer i stort samma mönster som tidigare. Det enda som skiljer dem från liknande telegram från 1914 är att det då finns direkta beskrivningar av vapnen, det finns inte i materialet från 1915. Däremot beskrivs effekterna av det nya vapnet på samma sätt som tidigare.

3.3 Objektivt beskrivande skildringar

De skildringar som finns av den här typen från 1914 har oftast sitt ursprung i de förtvylade strider som BEF och den franska armén utkämpade när dem gjorde front mot tyskarna. Dessa slag hade fortfarande karaktären av det gamla kriget där fältslag var något som man kunde avgränsa exakt i tid och rum. Senare under kriget så skulle ett slags inledning alltid vara lätt identifierbar medan dess slut var mer diffust. Även om retoriken är tillspetsad och dramatiskt så ger det följande telegrammet från London en bra beskrivning på hur dessa strider kunde se ut.

Tyskarna flydde som vildar

Hit anlända engelska soldater berätta, att slaget vid Compiégne varade i 7 timmar. Tyskarna strömmade ut ur skogen, lika talrikt som folkmassan efter

⁶⁴ Hallandsposten 28 april 1915.

⁶⁵ Hallandsposten 7 maj 1915.

⁶⁶ Hallandsposten 29 april 1915.

en fotbollsmatch i London. Sedan kanonerna förts i ställning på en höjd, till vilken tyskarna först nådde fram, företog tyska kavalleriet ett angrepp på irländska gardet. I stället för att draga sig tillbaka för detta fruktansvärda angrepp, spridde sig gardet i en kedja framför tyskarna. Sammanstötningen var fruktansvärd, men till slut drogo sig tyskarna tillbaka, efterlämnande en mängd soldater, som dödats medels bajonetten. Under hela tyskarnas angrepp förhöll sig deras infanteri avvaktande. Efter den första sammanstötningen gick hela brittiska kåren med "the coldstream" i spetsen och erövrade trots en förödande eld 10 kanoner. Kavalleriet och infanteriet, som skulle understödja artilleriet flydde som vildar.⁶⁷

Under bildtexten "Nattlig strid i Mühlhausen" publicerar Hallandsposten den 1 september 1914 en bild från striderna i väst. Bilden föreställer en strid i bebyggt område. Man ser folk som träffas av kulor samt soldater som ligger döda på gatan, en soldat försöker släpa undan sin sårade kamrat från gatan. I bakgrunden exploderar artillerigranater vilket leder till att damm och bråte sprids ut på gatan. I förgrunden skjuter fransmän och tyskar på varandra på ett avstånd som understiger tio meter.⁶⁸

Den 30 september 1914 publiceras en bild med bildtexten "Tyskar och engelsmän i strid med varandra vid Cambrai". Bilden skulle lika gärna ha kunnat vara från 1714 som 1914 då den visar två styrkor uppställda på varsin sida om ett fält med små fältkanoner instoppade här och var i linjerna. Det ligger en hel del sårade och döda på marken och bakom trupperna sitter ett par officerare till häst som tycks mana på sina soldater.⁶⁹

Den 18 september 1914 finner man en mycket dramatisk bild, bildtexten lyder "Episod från slaget vid St. Quentin". Bilden föreställer ett kavallerianfall just som det med full kraft brakar in i de tyska leden. Kavalleristerna som beskrivs som skottar är beväpnade med sablar och hugger ner tyskarna som springer bort från dem.⁷⁰

Dessa tre bilder beskriver med största sannolikhet striderna under hösten 1914 så som de utspelade sig utan att försköna eller trivialisera dem. På bilden från Mühlhausen ser man de första tendenserna till det nya krig som sakta växer fram på bekostnad av det gamla. De två

⁶⁷ Hallandsposten 10 september 1914.

⁶⁸ Hallandsposten 1 september 1914.

⁶⁹ Hallandsposten 30 september 1914.

⁷⁰ Hallandsposten 18 september 1914.

senare däremot kunde som sagt lika gärna vara från något slag på 1700-talet och skildrar det fortfarande kvardröjande klassiska kriget med regelrätta fältslag.

Från våren 1915 så finns det en del sansade och objektiva skildringar trots gasens stora inverkan på de allierade soldaterna. Följande franska kommuniké är från den 24 april 1915.

Norr om Ypres ha tyskarna använt sig av ett stort antal bomber, som utvecklade kvävande gaser. Dessa bombers verkan var kännbar ända till 2 km. bakom våra linjer, och det lyckades fienden att driva oss tillbaka i riktning mot Yser-kanalen åt väster.⁷¹

Den 26 april publiceras följande kommuniké från det brittiska högkvarteret.

Kvävande gaser fällde utslaget vid Yser. Anfallet föregicks av ett häftigt bombardemang, varvid i stor utsträckning användes apparater för framkallande av kvävande gaser. Detta vittnar om att denna åtgärd, som strider mot Haagkonventionen, varit länge och väl förberedd.⁷²

Dessa två kommunikéer beskriver händelseförloppet på ett förvånansvärt sakligt sätt och även om det brittiska telegrammet nämner att gasen strider mot Haagkonventionen så är det inte fördömande i sin karaktär.

Från tyskt håll sägs det inte ett ord om dessa gasangrepp, i de tyska telegrammen finner man bara beskrivningar av det konventionella kriget. Där talas det bara om våld i form av artilleriöverfall och handgemäng. Det märks också tydligt att anfallen med gas är något av ett nyhetens behag för redan efter ett par veckor övergår rapporteringen till de vanliga strids- och våldskildringarna. I två telegram från den 7 och 19 maj 1915 finns återigen de typiska skildringarna av striderna.

De första leden nedmejades som rågax för lien. En häftig shrapnels- och mitraljöseld⁷³ anställde fruktansvärda katastrofer bland de flyende tyskarna, 2,000 döda och sårade betäckte valplatsen.⁷⁴

En tysk avdelning på 700 man, som råkade ut för korseld från engelska kulsprutor och artilleri, blev fullständigt tillintetgjord.⁷⁵

⁷¹ Hallandsposten 24 april 1915.

⁷² Hallandsposten 26 april 1915.

⁷³ En försvenskning av det franska ordet för kulspruta, mitrailleuse och betyder sålunda kulspruteeld.

⁷⁴ Hallandsposten 7 maj 1915.

⁷⁵ Hallandsposten 19 maj 1915.

En brittisk skildring av okänt ursprung kan ses som typisk för de inlindade berättelser om striderna som ofta förekommer. Här beskrivs inte våldet i sig utan effekterna av det i form av oändliga mängder med döda fiender.

Då jag reste mig upp i löpgraven och kastade blicken ut över terrängen, liknade valplatsen en enda stor kyrkogård. Liken av de stupade tyskarna lågo så tätt att man ej kunde se marken. De senaste dagarna har tyskarna återigen skjutit med explosiva kulor, men verkan därav är mindre fruktansvärd än när de begagna komprimerade gasarter.⁷⁶

Den enda bilden från den undersökta perioden 1915 är en tecknad sådan och publicerades den 21 maj. Den visar förmodligen upp en scen från den första dagens gasangrepp och har bildtexten ”Ett gasmoln rullar fram”. Bilden föreställer färgade franska kolonialsoldater i full flykt undan gasen. Folk stapplar och håller sig för ansiktet för att mildra effekterna av gasen. En del kroppar ligger på marken, en soldat släpar bort sin kamrat för att få bort honom från gasmolnet. I en artikel under bilden beskrivs anfallet och gasens verkningar mycket detaljerat för läsaren.

Det tedde sig som ett ohyggligt men praktfullt skådespel. Den gula röken, som vältade fram, den blå himlen, de gröna träden och fälten, zuaverna i sina blå tröjor och röda, vida byxor – det var en verkningsfull färgsymfoni, som vår bild dess värre icke förmår att återge. Men runt omkring lågo soldater och vred sig i kvävningens anfall och blodkräkningar och nere i skyttegravarna lågo kamrater, som icke hunnit rädda sig i tid döende av kvävning.⁷⁷

Bilden och texten är svår att placera rent tematiskt då den innehåller beskrivningar som passar in under flera teman. Intressant är dock att beskrivningen här är fjärran från ”stinkbomber” och medvetlöshet. Denna beskrivning är en mer realistisk sådan än den som ges i tidigare rapporter.

4. 1916, dödläge på västfronten

4.1 Krigsromantiska skildringar

Skildringarna från de stora slagen 1916 saknar den typen av krigsromantiska skildringar som finns tidigare under kriget. Den typen av krigsromantiska skildringar som finns publicerad under denna del av kriget är den trivialiserande. I sin vilja att dölja de enorma förlusterna

⁷⁶ Hallandsposten 29 april 1915.

⁷⁷ Hallandsposten 21 maj 1915.

finns det ett stort mått av trivialisering i det publicerade materialet, särskilt då från striderna vid Somme. Dessa två rubriker är tydliga exempel på detta.

General Haig meddelar att de brittiska förlusterna icke äro svåra.

Icke kostsamma genombrytningsförsök, utan metodiskt och livsbesparande tryck.⁷⁸

Vid ett par tillfällen under perioden förekommer det brittiska rapporter från själva striderna. Av dessa kan man förstå att BEF drabbas av förluster men då motverkas detta snabbt genom att skribenten tar fasta på någon lokal framgång. Följande redogörelse publicerades i Hallandsposten den 4 juli och är typisk för den brittiska rapporteringen för perioden. Det nämns ingenting om egna förluster, varken under anfallet eller under den skotska stormningen av byn.

Sålunda såg det ut, som om byn Thiepvul blivit rensad från fiender, men då det engelska infanteriet ryckte in i den, stormade tyskarna ut ur skyttegravarna och sina gömställen och öppnade ett rasande angrepp med kulsprutor, bomber och andra vapen, under det att deras artilleri avfyrade alla möjliga slags projektiler. En glänsande episod var från stormandet av Montauban, där två skotska regementen med en enda framstöt erövrade 3 linjer skyttegravar och nedgjorde hundratals tyskar medelst bajonetten...⁷⁹

De följande dagarna så fortsätter trivialiseringen av de allierades förluster.

Våra förluster äro obetydliga

Slaget vid Somme – en lysande bragd av de fransk-engelska vapnen.⁸⁰

Denna trivialisering av de förlusterna syftade med största sannolikhet till att lugna hemmafronten i Frankrike och Storbritannien. Detta överrensstämmer med den bild som Michael Paris presenterar i sin bok "Warrior nation". En censurerad verklighet som döljer de egna förlusterna och soldaternas lidande. Detta skildras däremot ofta i fiendens rapportering. Den rapporteringen var dock inte tillgänglig för befolkningen i de krigförande länderna. Beslutfattarna kunde däremot tillskansa sig denna kunskap genom neutrala länder som till exempel Sverige där alla parters redogörelser publicerades.

⁷⁸ Hallandsposten 3 juli 1916.

⁷⁹ Hallandsposten 4 juli 1916.

⁸⁰ Hallandsposten 6 juli 1916.

4.2 Deterministiska skildringar

Förutom övergången till det mer närgånget realistiska som enligt teorimodellen kan beskrivas som fördömande så finns det i den undersökta perioden även ett telegram som kan anses vara deterministiskt till sin natur. I det publicerade materialet finns det skildringar av det stoiska franska försvaret och den paroll som skulle bli Verduns signum och lösen, "Ils ne passeront pas", "De kommer inte förbi".⁸¹ Den 8 mars publicerades detta telegram från Paris.

Fransk officer skriver om striderna vid byn Douaumont.

De svor att strida till sista man "Order hade givits att hålla byn, kosta vad det ville". De höll ut i två nätter och två dagar under ett fruktansvärt eldregn, husen störtade samman. Soldaterna begärde inget mer än patroner för att skjuta ihjäl tyskarna. När officeren sårades så svårt att han var tvungen att lämna byn höll hans beundransvärda soldater, trogna sin ed, ännu byn.⁸²

Här beskrivs försvaret av byn nedanför fortet Douaumont mycket realistiskt men samtidigt opersonligt. Det talas om ett "eldregn" som jämnar husen med marken men soldaterna håller trots detta ut och är på så sätt trogna sina löften gentemot de högre befälen. Kriget och dess mål är alltså något viktigare än deras egna liv.

4.3 Fördömande skildringar

Det märks tydligt i det publicerade materialet att slagen under 1916 markerar en ny höjdpunkt i striderna på västfronten. De skildringar av striderna som nu förekommer är mycket realistiska och närgångna. Det syns tydligt på Hallandspostens rubriker under de första veckorna att kriget övergått till en ny fas.

Krigets hittills största blodbad i gång vid Verdun., Verdunslaget har nått sin kritiska punkt, ett ohyggligt blodbad. samt Blodbadet vid Verdun⁸³

Att det är artilleriet och kulsprutorna som är den avgörande faktorn i dessa strider märks också mycket tydligt i telegrammen. Följande franska kommunikéer vittnar om detta.

Artilleriet hade bombarderat de anstormande täta tyska anfallskolonnerna så verksamt, att tyskarna först måste vika och därpå, då de åter angrepo, icke kunde komma fram, emedan högar av stupade tyskar bildade en oöverstiglig barriär framför dem.⁸⁴

⁸¹ Olsson 1965, sid. 142.

⁸² Hallandsposten 8 mars 1916.

⁸³ Hallandsposten 28 och 29 februari samt 14 mars 1916.

⁸⁴ Hallandsposten 1 mars 1916.

Anfallet, som leddes från norr och nordost, krossades av vår spärreld och av elden från våra kulsprutor. Fienden drog sig tillbaka och efterlämnade en mängd lik vid våra taggrådshinder.⁸⁵

Det fruktansvärda mördandet vid Verdun pågår.

Fransmännen rapporterar att kraftiga artilleridueller pågår samt att tyska anfall mot deras skyttegravar leder till stora förluster. ”Fienden anföll tre gånger, men nedmejadades av elden från vårt artilleri och våra kulsprutor samt måste retirera, lämnande valplatsen täckt av stupade.”⁸⁶

Det börjar nu mer och mer att bli ett maskinernas krig där den enskilda människan inte har någon framträdande plats. I det undersökta materialet finns det dessutom allt fler närgångna våldsskildringar som till exempel att de anfallande lämnar ”*högar av stupade*” efter sig som bildar hinder framför de försvarande.

I nedanstående telegram från London får läsaren en liten inblick i soldaternas verklighet och hur de reagerade på dessa nya fasor.

Fångarnas ansiktsuttryck är till den grad präglad av fasa och elände att man icke behöver något annat vittnesbörd om vad de genomgått.⁸⁷

Under bildtexten ”Episod från de fruktansvärda striderna på västfronten” publiceras en tecknad bild på franska soldater som försvarar sig mot ett tyskt anfall. De ger eld med gevär ut mot ingenmansland och man ser exploderande artilleri. Bilden visar ett par döda och någon som tycks vara sårad. Noterbart är att till skillnad från tidigare år så ligger det nu ett dunkelt halvmörker över scenen. Rök, damm och diverse upprivet bråte skymmer ljuset och det ger bilden en mörkare ton än den som varit vanlig under tidigare år.⁸⁸

Resultatet av det krigsrelaterade våldet mynnade inte bara ut i ett stort antal döda utan även i oändliga mängder sårade. Att den brittiska sjukvården vid Sommefronten tidigt bröt samman är ett faktum.⁸⁹ Men detta tar de självklart inte upp i sina kommunikéer. Däremot finns det en intressant artikel av tyskt ursprung där de intervjuat ”en icke namngiven person”. Denna

⁸⁵ Hallandsposten 4 mars 1916.

⁸⁶ Hallandsposten 13 mars 1916.

⁸⁷ Hallandsposten 4 mars 1916.

⁸⁸ Hallandsposten 2 mars 1916.

⁸⁹ Keegan 1998, sid. 313.

person beskriver det kaos som rådde i Le Havre⁹⁰ dagarna efter katastrofen vid Somme. I denna rapport lyser slagfältens misär och smuts igenom och ger läsaren en liten inblick i de fasor som slaget innebar för de stridande.

Hamburger Fremdenblatt har talat med en icke namngiven person som uppehållit sig i Le Havre den 7 juli.

Där var då ett tillstånd, som ej kunde beskrivas. Oavbrutet kommo järnvägståg från fronten med engelska sårade. Alla offentliga lokaler och anläggningar voro fyllda med sårade som till största delen måste läggas under öppen himmel. Fartyg med sårade avgingo ständigt till England. Flera av de sårade, till Le Havre, voro icke förbundna och täckta med blod och smuts. För att hindra att dessa förhållanden blevo bekanta, hade de engelska myndigheterna förbjudit varje förbindelse med besättningarna på de i hamnen liggande fartygen.⁹¹

Den sista meningen är intressant då den antyder att de styrande gjorde allt för att hålla dessa förhållanden hemliga för den brittiska allmänheten. Detta ligger i så fall helt i linje med de officiella brittiska rapporternas trivialisering av striderna och förlusterna.

I den undersökta perioden finns det två kraftfulla antikrigsbilder med tillhörande text. Den första är en återgivning av en tavla som målats av en B. Verestchagins. Tavlan heter ”Dödens monument” och föreställer en hög med kranier på marken och en flock korpar som flyger över den. Texten är ett kraftfullt avståndstagande från kriget.

Dödens monument

En målade illustration till den fasa världskriget är. Europas unga, bästa krafter förblöda på slagfälten. ... ”Och vad är då kriget? En storhetstid, då de högsta mänskliga egenskaperna blomstra, då modet avtvingar beundran, då offervilligheten är störst, och då romantiken födes på nytt? Ack nej! I blint raseri skjuta och mörda härarna varandra, skända, bränna och röva – och resultatet är endast dödens tomhet.”⁹²

Den andra bilden visar döden som sitter på en slåttermaskin och kör över och slår ner människor på ett fält. Framför maskinen står till synes oändliga rader soldater.

Döden har nu suttit vid styret i två år, och med sin skördemaskin mejar den ner leden, som voro de strå. De skarpa tänderna på bladet känna ingen pardon, de slå i känslolös blindhet ner bataljon efter bataljon. En gång, så menar styrmannen, kommer turen till de regementen, vi se i bakgrunden, och som ännu äro uppfyllda av hopp på framtiden och tro på livet. Döden

⁹⁰ Den största av de hamnar som britterna använde för inkommande material och utskeppandet av sårade.

⁹¹ Hallandsposten 18 juli 1916.

⁹² Hallandsposten 28 juli 1916.

ser med tillfredsställelse på sin skörd, som nu snart har täckt otaliga kilometer med lik, och som framdeles går hän över nya sträckor.⁹³

Bilderna och texterna publiceras med anledning av att kriget nu pågått i två år. Den allmänna tanken att kriget aldrig skulle ta slut gör sig påmind i den sista texten där till synes oändliga rader av soldater står redo att dra ut i kriget.

Trots dessa skildringar av kriget och det stegrande våldet så finns det också en förutsägelse om att det kan bli värre. I en reflektion över det nya kriget som publicerades den 15 mars spekuleras i vad som händer den dagen militärflyget är kapabelt att slå ut fiendens städer.

Det kämpas på jorden, det kämpas på vattnet, det kämpas nere i havens dunkla djup och det kämpas högt upp under skyarna. Alla tekniska framsteg, som kunnat gagna krigets ändamål, äro tagna i bruk. På många punkter har kriget överstigit alla gängse föreställningar.

De som menade, att kriget genom sin förskräcklighet skulle dräpa sig självt, ha i varje fall grundligt tagit fel. Alla krigets fasor ha icke det minsta skrämt de krigförande. I fantasiromaner har det blivit spått, att luftflottan skulle ödelägga de fientliga städerna utan att dessa kunde göra motstånd. På en och samma natt skulle en Zeppelinflotta jämna Paris med jorden och en flygmaskinsflotta utstryka Berlin från världskartan. Förskräckelsen skulle slå vapnen ur händerna på människorna. Så har det inte gått. Luftens krigsfartyg hava sin begränsning och nere på jorden stå man icke försvarslös emot dem.⁹⁴

Så här 90 år efter det stora kriget och 60 år efter det att Berlin nästan raderades ut från världskartan kan man väl säga att personen som skrev texten ovan grovt underskattade den mänskliga grymheten.

Ett fotografi från perioden visar samma intresse för det luftkriget. Bildtexten lyder ”Luftskeppet ”L 77” skjuts ned.” Bilden visar en nerskjuten zeppelinare och i förgrunden står en fortfarande rykande luftvärnskanon.⁹⁵ Det finns dock ingen ytterligare kommentar eller text i anslutning till den publicerade bilden.

Den 25 februari presenteras ett fotografi med följande bildtext, ”Soldater under framryckning i gasångor”. Bilden föreställer ett 10-tal soldater som avancerar i spridd formation i ett tjockt moln av gas. De är till synes obesvärade av gasen då de bär de nya gasmaskerna. Det är något

⁹³ Hallandsposten 31 juli 1916.

⁹⁴ Hallandsposten 15 mars 1916.

⁹⁵ Hallandsposten 7 mars 1916.

stelt och arrangerat över bilden och syftet tycks vara att visa för läsaren att gasen inte längre är något problem för soldaterna vid fronten.⁹⁶

Under bildtexten ”En befästad skyttegrav under beskjutning” presenteras en tecknad bild som i och för sig kanske skulle passa under en annan kategori. Men då artikeln under den är av en beskrivande art så har jag valt att presentera den här. Bilden föreställer en fransk skyttegrav som är under kraftig artilleribeskjutning. De franska soldaterna i skyttegraven hukar sig och tar skydd i dess vinklingar och vrår för att komma undan beskjutningen. I ena änden av bilden släpas en sårad soldat undan och hans kamrater försöker förmodligen dra honom mot ett skyddsrum där dörren står halvöppen. Ur en upphöjd betongbunker syns mynningsflamman från en kulspruta som ger eld ut mot ingenmansland. Under bilden finns en liten artikel. Den är mycket beskrivande i sin karaktär och ger läsaren en bra genomgång av hur en stormning förbereds genom artillerield.

Vår bild visar en befästad skyttegrav, som är i fransmännens besittning., men som tyskarna genom en våldsam artillerield, som går före stormningen, söker förstöra. Man ser, hur de tunga skjutvapnen verka: En sky av jord, sand och damm fyller luften, de barrikader, som äro gjorda med hjälp av sandsäckar, splittras och falla ner ned i gravarna och stålplåtarna genomborras av kulor. Lägg märke till hjälmarna, soldaterna bära. De har visat sig särdeles praktiska som skydd emot shrapnels och nedfallande granatbitar.⁹⁷

Dessa tre bilder är bra exempel på hur Hallandsposten tillfredställer läsarnas nyfikenhet när det gäller ny krigsmateriel. Här presenteras i tur och ordning luftvärnkanonen, gasmasken samt hjälmen, tre relativt nya företeelser på slagfältet.

Den 14 juli publicerades ett fotografi med bildtexten, ”Maskinernas krig” och i den förlängda bildtexten finns följande information.

Vår bild visar den nya brittiska kanonen i arbete. I detta krig, som mer och mer bliver maskinernas, synes som om Fredrik den stores något fantastiska tal: ”Vår herre håller med dem, som ha de flesta kanoner”, skulle gå i uppfyllelse.⁹⁸

⁹⁶ Hallandsposten 25 februari 1916.

⁹⁷ Hallandsposten 7 juli 1916.

⁹⁸ Hallandsposten 14 juli 1916.

Bilden visar en kanon ur det brittiska fältartilleriet som håller på att laddas. Det är mycket aktivitet runt pjäsen och några soldater gör nya laddningar klara bakom den. En bit bort står ett par officerare till synes helt avspänt och följer verksamheten. Bilden och den förlängda bildtexten visar tydligt på att kriget allt mer blev ett maskinernas krig. Den historiska kopplingen till Fredrik den store är också intressant då hans tal beskrivs som ”något fantastiskt”. Denna framtidvision av Fredrik den store skulle alltså först nu slå igenom på allvar.

4.4 Objektivt beskrivande skildringar

Det är tydligt att det är den försvarande parten i striderna som ger mer objektiva skildringar av striderna. När det gäller striderna vid Somme får läsaren gå till de tyska telegrammen som ger en betydligt bättre bild av striderna och de allierades förluster vid denna tid. Siffrorna i dessa kan tyckas överdrivna men de allierades förluster var så enorma att tyskarna inte behövde överdriva. Följande två telegram är från den 7 och 22 juli och visar på att de allierades förluster var stora även några veckor in på offensiven.

Här ha engelsmännen lidit alldeles oerhörda förluster. En av våra divisioner har i detta avsnitt enbart framför sin ställning räknat över 2,500 döda engelsmän.⁹⁹

Den tappra bajerska division mot vars ena fronthalva anfallet riktades kunde efter striden räkna över 2,000 fientliga lik i förterrängen...¹⁰⁰

Det intressanta är att från den andra striden finns även ett telegram från general Haigs högkvarter. Detta telegram beskriver dock striderna på ett något annorlunda sätt och här finner återigen exempel på trivialiseringen av striderna från brittiskt håll.

Norr om Bazentin och Longueval ha våra trupper gått fram omkring 1000 yards under envist motstånd från fienden.¹⁰¹

I det publicerade materialet går det även att följa enskilda delar i slaget. De franska försöken att återta Tronesskogen blir något av en följetång i tidningen och trots att fransmännen flera gånger påstår att de intagit skogen så fortsätter striderna dag efter dag. De nedanstående telegrammen från Berlin publicerades den 12 och 22 juli.

⁹⁹ Hallandsposten 7 juli 1916.

¹⁰⁰ Hallandsposten 22 juli 1916.

¹⁰¹ Hallandsposten 22 juli 1916.

Upprepade försök från fiendens sida att återerövra den lilla Tronesskogen misslyckades under stora blodiga förluster för honom och med förlust av cirka 10 fångar. Söder om Somme ha vi mottagit de franska negerstormanfallen mot Maisonette-höjden med överväldigande eld.¹⁰²

...strandade de rasande anfallen på våra truppers dödsföraktande plikttrogenhet med utomordentligt stora förluster för fienden.¹⁰³

Det är intressant att det tyska högkvarteret särskilt nämner de anfall som utförts av franska kolonialtrupper. Vad detta beror på är svårt att säga, men det finns nämnt flera gånger i det publicerade materialet.

5. Hopplöshet och Kaiserslacht 1917-1918

5.1 Deterministiska skildringar

Den undersökta perioden 1917 följer mönstret att rapporteringen från striderna blir allt mer realistisk och närgången ju längre kriget pågår. De rent krigsromantiska skildringarna är sedan länge försvunna och under krigets sista år finns det inte heller spår av trivialisering i dem. Detta märks tydligt i följande telegram från den 3 augusti.

Fasansfulla detaljer

En syn från Dantes helvete – Kokande olja¹⁰⁴ och senapsgas

Då artilleriet, som hela natten fortsatt bombardemanget på tyskarnes två främsta ställningar, började beskjuta även deras tredje linje, satte trupperna sig i rörelse. Utan att möta motstånd besatte de första linjen, som var förvandlad till ett fullständigt kaos, där man runt omkring i granathålen påträffade hundratals sönderslitna tyska lik. På en sträcka av flera hundra meter varnade man ej en enda levande människa... Alla de starkaste stridsmedel av de mest moderna uppfinningar: långskjutande, grova kanoner, kvävgas, brinnande olja, tanks o. s. v, användes från bägge sidor. Från Lys till Boesinghe rasade liksom en övernaturlig, våldsamt åska, ett helvete av många tusen kanoner i oavbruten verksamhet, samtidigt med att den kokande oljan spridde sina lågor överallt. Det var som en syn från Dantes "Helvete"... Förgäves använde tyskarna även den nya gasen, som döpts till "senapsgasen", emedan den sticker i näsan. Den är emellertid lömsk; den verkar först flera timmar efter att den inandats, men pinar sedan sina offer i flera veckor... Flera gånger påträffade man tyska kompanier, av vilka blott 25-30 man återstodo.¹⁰⁵ Talrika tyska batterier blevo nödsakade att byta om betjäningen nio gånger, sedan kom ej längre någon avlösning.¹⁰⁶

¹⁰² Hallandsposten 12 juli 1916.

¹⁰³ Hallandsposten 22 juli 1916.

¹⁰⁴ Det som menas med "Kokande olja" och "Brinnande olja" som det benämns längre ner i texten är med största sannolikhet eldkastare, ett vid den här tiden relativt nytt vapen.

¹⁰⁵ Normal styrka för ett tyskt kompani vid denna tid var ungefär 160-170 man.

¹⁰⁶ Hallandsposten 3 augusti 1917.

Detta är en av de starkaste stridskildringar som jag någonsin läst och innehåller allt som kategoriserar en deterministisk skildring enligt Sturfelts teorimodell. Här talas om ”*en övernaturlig, våldsamt åska*” som förklaring på den fruktansvärda artillerielden. Slagfältet i sig beskrivs som hämtat ur Dantes ”*Helvete*” och ger läsaren på sätt en bild av hur striderna kunde te sig. Läsaren får också känslan av någon nästan apokalyptiskt, en känsla av att kriget kommer bringa jorden till sin undergång.

5.2 Fördomande skildringar

Då det är de allierade som anfaller så tenderar deras telegram att innehålla rapporter om de egna truppers terrängvinster (uppdiktade eller verkliga) och antalet tyska krigsfångar man tillfångatagit. Telegrammen från Berlin ger i detta fall en mycket mera ingående beskrivning av striderna. Tre exempel på detta finns publicerat i Hallandsposten den 11, 22 och 24 augusti.

På aftonen gingo engelsmännen till anfall i täta massor från Monchy-Pelvisvägen till Arras-Cambraisvägen. Vår ödeläggande eld slog förintande ner i de ställningar, där motståndaren höllo sig färdiga, och de framrusande stormböljorna ledde de svåraste förluster i vår eld och i strider på nära håll med våra stridsbeprövade regementen och blevo över allt kastade tillbaka.¹⁰⁷

Under skydd av artillerielden sprängde de svarta och vita fransmännen på några ställen in i vår försvarszon. Varje steg framåt måste frångas våra trupper och kostade fransmännen blodiga offer. Förbittrade handgemäng och kraftiga motanfall kastade nästan överallt fienden tillbaka.¹⁰⁸

... På många ställen företogo de under insats av friska krafter intill 6 anfall på våra linjer, men blevo ånyo efter hårda handgemäng kastade tillbaka av våra tapptra trupper. Av talrika pansarvagnar, som skulle möjliggöra fiendens genombrytande av våra ställningar, blevo flertalet förstörda av vår eld. Med undantag av på två ställen öster om S:t Julien och vid Ypres-Meninvägen ha våra främsta skyttegravar på den 15 km. breda fronten fullständigt bibehållits.¹⁰⁹

I det första telegrammet kan man se effekterna av den beskjutning som tyskarna kunde utsätta de allierade för redan i deras utgångsställningar. Det är också påfallande ofta som det talas om handgemäng. Den typen av skildringar finns inte under krigets första år och kan även det ses som en övergång till en mer realistisk beskrivning av striderna. Dessa närstrider med skarpslipade fältspadar, yxor, bajonetter, handgranater och pistoler var ytterst brutala. Det är

¹⁰⁷ Hallandsposten 11 augusti 1917.

¹⁰⁸ Hallandsposten 22 augusti 1917.

¹⁰⁹ Hallandsposten 24 augusti 1917.

också en påtagligt stor skillnad på dessa skildringar av striderna i jämförelse med dem som finns publicerade från de första krigsåren. Här förekommer det mycket mer adjektiv för att förstärka budskapet och de flesta skildringarna blir så realistiska att de passar in under denna kategori. Här talas till exempel om hur ”*ödeläggande* eld slog *förintande* ner” samt ”*förbittrade* handgemäng och *kraftiga* motanfall”. Detta ger hela krigsrapporteringen en mycket mörkare och en mer dramatisk ton.

Även från allierat håll förekommer det liknande skildringar. Från de första dagarnas strider finns följande franska skildring.

En fruktansvärd artilleriförberedelse har fullständigt jämnat tyskarnas försvarsverk med jorden och utsatt försvararna för svåra förluster. Slagfältet äro bestrött med tyska lik, vilket vittnar om de svåra förluster fienden lidit.¹¹⁰

Samma dags telegram från Stora högkvarteret i Berlin förtäljer följande om striderna.

Under rasande motanfall kastade sig våra reserver mot fienden och trängde honom under förbittrat handgemäng, som varade hela dagen, åter ut ur vår stridszon och tillbaka till de främsta trattfälten.

Våra trupper meddela om stora blodiga förluster för fienden, som ej tog hänsyn till några offer.¹¹¹

Dessa telegram är av samma typ som beskrivs ovan. Relativt ofta i det publicerade materialet finner läsaren varianter på påståendet att fienden inte tar hänsyn till sina förluster. Detta är förmodligen ännu ett sätt att förmedla stridernas brutalitet.

De tyska våroffensiverna 1918 innebar en dramatisk stegring av våldsamheten i striderna. Det publicerade materialet följer samma mönster som under 1917 och är till sin karaktär mycket realistiskt beskrivande. Den 25 mars finns följande rubriker i Hallandsposten.

Historiens ohyggligaste blodbad påbörjat

Gud har härligt hjälpt till med människoslakten¹¹²

Den andra rubriken härrör från ett telegram sänt till den tyska kejsarliga armén från kejsarinnan.

¹¹⁰ Hallandsposten 2 augusti 1917.

¹¹¹ Hallandsposten 2 augusti 1917.

¹¹² Hallandsposten 25 mars 1918.

Skildringarna från striderna är under denna period mycket dramatisk och realistiska. Nedanstående två exempel som har sitt ursprung i Paris belyser det faktum att tyskarna trots (eller tack vare) sin nya taktik åsamkades omfattande förluster.

Högar av lik som bildar bryggor över floderna
En ohygglig fransk skildring av de tyska förlusterna
Det är omöjligt att giva en fullständig föreställning om den mördande karaktär, som kampen tar på tyskarnas bekostnad. Några exempel kunna i varje fall giva en föreställning därom. Framför en enda av de allierades kulsprutor anträffade man sålunda efter ett tillbakaslaget anfall 30 tyska lik. Tyskarna kasta oupphörligt och utan att räkna division på division i täta anfallsböljor mot de franska och engelska linjerna. I dessa djupa massor härjar de allierades artilleri- och kulspruteeld förfärligt. De allierades flygare förklara att man på vissa ställen icke kan urskilja marken för liken, som täcka den. Det ser överallt ut som en väldig fältgrå fana¹¹³ där nere. I närheten av en by försökte tyskarna utan uppehåll att överskrida en flod, men kastades flera gånger tillbaka. Slutligen bildade mängden av tyska lik bokstavligen en brygga över strömmen, och på denna brygga lyckades tyskarna nå den andra stranden... Det finns trakter, där liken bildade högar, som nå ända upp i höjd med kanonernas eldrör. De franska soldaterna, vilka likvisst icke äro några nykomlingar, häpna över anblicken av den mängd lik, som äro hopade framför deras ställningar.¹¹⁴

Världshistoriens blodigaste slag.

En hemsk stridsskildring.

Den nu pågående striden är för tyskarna den mest mördande, som någonsin levererats, och sannolikt den blodigaste i världshistorien. Man nämner bland andra platser, där blodbadet var utomordentligt stort för dem, byn och slottet Grivesnes, som ligga på den franska fronten. Man finner här icke en plats, säga ögonvittnen, där man icke upptäcker lik av soldater i grå uniformer. Omkring slottet Grivesnes rasade kampen utan förskoning och kolvar, huggare och bajonetter fullbordade där, vad kulorna lämnat ofullbordat.¹¹⁵

Dessa två skildringar belyser på ett tydligt sätt hur krigsrapporteringen såg ut under dessa år. Förutom beskrivningarna av de tyska övergreppen mot civila i Belgien så är skildringarna från striderna under våren 1918 de mest brutalt realistiska som jag har funnit i denna undersökning. I följande utdrag ur ett längre telegram blir våldsskildringen nästan överdrivet närgången i sin beskrivning av striderna.

I Plessis-skogen steg striden till raseri och strömmar av blod flöto mellan träden¹¹⁶

¹¹³ Syftar på den tyska fältuniformen "Feldgrau" som var just grå till skillnad från britternas khaki och den franska mörkblå.

¹¹⁴ Hallandsposten 3 april 1918.

¹¹⁵ Hallandsposten 10 april 1918.

¹¹⁶ Hallandsposten 3 april 1918.

Det är inte bara rapporteringen från striderna som är starkt fördömande i sin karaktär. Den 26 mars publiceras följande text och den kan ses som en motsvarighet till vår tids ledarspalter.

Blod, blod, blod.

... Och därför varar kriget alltjämt, därför rinner blodet nu i strömmar på Frankrikes jord. Tysklands krigsledning har tydligen satt sig före, att våga ett djärvt tärningskast, om också hundratusen av dess söner skola stanna på valplatsen. Den offensiv, som nu pågår, har redan krävt förfärande blodsoffer, och allt tyder på, att ännu många tusen människoliv skola vräkas på Molochs altare. Tyskland har haft en del "vackra" framgångar, och kejsaren har tackat Gud för att ha stått på det tyska folkets sida.¹¹⁷

Det är intressant att det talas om den kejsarliga arméns offensiv som "*ett djärvt tärningskast*", som om de kände till att detta var tyskarnas sista chans till seger. I och för sig så var den ökande amerikanska närvaron i Europa ingen hemlighet och var och en med lite insikt kunde nog räkna ut att detta var tyskarnas sista offensiv.

Skildringar av striderna från våren 1918 kommer främst från de allierades presstjänst. Detta följer mönstret att det är den försvarande parten som står för beskrivningar av striderna och att den anfallande mest ägnar sig åt att meddela hur mycket mark som erövrats och hur många fångar som tagits. Det finns dock en del tyska telegram från Stora högkvarteret i Berlin där stridernas våldsamt beskriver.

...häftiga motanfall av engelskt infanteri och rytteri brötos blodigt samman

Genom den överväldigande elden från vårt artilleri och våra minkastare ledo fransmännen mycket blodiga förluster.

Slaktningen vid Ammentiers är sedan den 9 april i full gång.¹¹⁸

Dessa tre exempel speglar också det faktum att retoriken blivit alltmer tillspetsad och fylld av förstärkande adjektiv.

Ett bra exempel på krigets ökade teknologisering finns i följande telegram från det Brittiska krigsministeriet i London.

...,och fienden tillfogades svåra förluster av vårt artilleri och våra kulsprutor, medan våra lågt flygande aeroplan oavbrutet i ryggen anföllo fiendens framryckande kolonner.¹¹⁹

¹¹⁷ Hallandsposten 26 mars 1918.

¹¹⁸ Hallandsposten 26 mars, 8 och 12 april.

Under de första krigsåren så skulle motsvarande telegram förmodligen ha lagt mer fokus på soldaterna än som nu vid vapnen. Från 1914 finns det till exempel följande beskrivning av en strid, ”*infanteriets ohejdade mod fälde utslaget*”. Denna typ av skildring blir allt mer sällsynt ju längre kriget pågår och som presenteras ovan så blir det allt vanligare i det publicerade materialet att det är vapnen som faller avgörandet och inte soldaterna.

Dessa fördömande skildringar från de sista krigsåren är intressanta att jämföra med dem som finns från krigets inledande år. Skildringarna från 1917-18 beskriver striderna på ett mycket realistiskt vis medan de fördömande skildringarna från 1914-15 oftast avhandlar övergrepp på civila och onödig förstörelse av byggnader. Det går alltså att spåra en tydlig förändring över tid när det gäller de fördömande berättelserna.

5.3 Objektivt beskrivande skildringar

Från den undersökta perioden 1917 finns det endast en skildring av striderna som kan anses vara objektivt beskrivande. På ett fotografi som publicerades den 24 augusti presenteras en av artilleri sönderskjuten stad. Bilden visar ett par sönderskjutna kvarter men det finns inga människor på den, varken döda eller levande. Bildtexten anger följande, ”En fransk stad i ruiner” och i en kortare artikel under bilden anges att det är den franska staden Lens som skjutits sönder av tyskarna. Den är dock påtagbart neutral i sin beskrivning.¹²⁰

I materialet från 1918 finns det däremot en hel del skildringar som kan kategoriseras under denna rubrik. Följande telegram från den Berlinbaserade telegrambyrån Wolff beskriver Michaeloffensivens första dag på ett objektivt och sakligt vis.

Natthimmeln är flammande röd av elden från tusentals kanoner.
Wolffs byrå meddelar: Om den första framgångsrika stora stridsdagen vid den sista offensiven berättas: Natthimmeln är flammande röd av elden från tusentals kanoner. Kl. 3,40 falla minkastarna in. En timma senare börjar strömningen. Stämningen är beslutsam, då infanteriet börjar frammarschen. De första vågorna ha knappt några förluster. Kl. 11 är linjen Hargicourt-Pontru uppnådd. Det engelska försvaret blir starkare och motanfall insätts. Tanks komma rasslande fram På en del ställen kan man inte se 10 steg framför sig. Men det tyska anfallet går vidare. Frammot middagen viker dimman. De första engelska fångarna komma bakåt, först smågrupper sedan allt flera. Bleka och utmattade berätta de, att den tyska trumelden verkat

¹¹⁹ Hallandsposten 27 mars 1918.

¹²⁰ Hallandsposten 24 augusti 1917.

förhärjande. Skyttegravarna ligga fulla av döda. Engelsmännen ha icke väntat sig något anfall på det stället, åtminstone räknade de med en senare tidpunkt. Överraskningen var fullständig.¹²¹

I den första meningen finns en intressant passus, det talas om ”*den sista offensiven*”. Det kan tolkas bokstavligt och innebär då att detta är den sista offensiven. Det kan också röra sig om en felöversättning och betydelsen blir i så fall snarare ”den senaste offensiven”.

Följande franska telegram från telegrambyrån Agence Havas skildrar kanske inte striderna i sig utan mer försvaret mot dem.

Tyskarnas beräkningar fullständigt tillintetgjorda.

Agence Havas meddelar: Om fienden hoppats kunna plötsligt genombryta vår front genom ett våldsamt anlopp, så har denna beräkning fullständigt tillintetgjorts genom de vidtagna försvarsåtgärderna. Till följd av de fruktansvärda förlusterna, som tillfogats tyskarna genom engelsmannens beundransvärda tapperhet förnyades icke de tyska anfällen igår, utan engelsmännen lämnades i besittning av det eftertraktade målet. Militärkritiken konstaterar, att tyskarna icke uppfunnit någon ny taktik utan återgått till de kostsamma massanfallen, som vi känna från Verdun, och anser, att det skall bli svårt för tyskarna att mångfaldiga dessa operationer på grund av vikten av nödvändiga reserver.¹²²

Även i detta telegram framstår bilden av att detta är tyskarnas sista chans då de inte har tillräckliga reserver för ytterligare operationer. Det är påtagligt ofta under perioden som detta ämne tas upp. Förmodligen har någon på den allierade sidan räknat samman tyskarnas förluster och jämfört dem med antalet födda i de aktuella värnpliktsomgångarna och på så sätt kommit fram till detta. Det kan också röra sig om ren propaganda för att skylta över det faktum att de allierade själva började få ont om folk att sätta in i striderna.

Ett annat intressant stycke i detta telegram är när det förklaras att tyskarna ”*icke uppfunnit någon ny taktik*”. ”Ingen rök utan eld” brukar det ju heta och på inget annat ställe i det undersökta materialet finns minsta antydning till att diskutera taktik. Detta skulle kunna tyda på att de allierade vill dölja det faktum att tyskarna en gång för alla löst skyttegravsproblematiken med dessa stormanfall.

Trots omfattningen av striderna så inskränker sig bildmaterialet från den undersökta perioden 1918 till endast två bilder. Den första från den 30 mars med bildtexten ”Från de blodiga

¹²¹ Hallandsposten 25 mars 1918.

¹²² Hallandsposten 25 mars 1918.

striderna på västfronten” är en tecknad bild och visar vad som verkar vara ett brittiskt motanfall. Bilden visar ett samhälle i ruiner och längs en väg avancerar tätt sammanpackade brittiska soldater. Soldaterna träffas av kulor och artillerigranater slår ner och exploderar runt omkring dem. Det är en del döda soldater på bilden men inga civila offer.¹²³

Den andra bilden är från den 19 april och har följande bildtext, ”Oskyldiga offer - Nerskjutet engelskt batteriförspann.”. Den visar en mängd döda hästar och sönderslagna vagnar som tillhört den brittiska fältartillerikåren. Det berättas inte vilket område av fronten bilden kommer från men det går att anta att detta är ett resultat av den 5 arméns flykt under trycket från Michaeloffensiven.¹²⁴

¹²³ Hallandsposten 30 mars 1918.

¹²⁴ Hallandsposten 19 april 1918.

6. Sammanfattning

Våldsskildringarna från det första världskriget i det av Hallandsposten publicerade materialet är mycket vanliga och tar sig lite olika uttryck. När det gäller de krigsromantiska skildringarna så finns dessa i sin egentliga mening endast under det första krigsåret. Här lever arvet från 1800-talets kolonialkrig kvar. Under krigets första år finns det också tecken på en viss trivialisering av kriget. Exempelvis så presenteras under den dramatiska bildrubriken "Ett slagfält i Belgien" en bild på några döda kor och en avliden häst. Jag har lite svårt att se syftet med den här typen av bilder. Det skulle kunna förklaras med att tidningen försöker tona ner våldsamheten i striderna. Detta stämmer i så fall väl in på den bild som Wilkinson och Paris ger i sina undersökningar av pressen vid tiden för första världskriget.

Krigsromantiska skildringar finns dock kvar på ett plan under krigets följande år. Det är de trivialiserande skildringarna av striderna som blir särskilt markanta under 1916 års Sommeoffensiv. I den kontexten används dessa skildringar förmodligen för att lugna hemmafronten under den ohyggliga slakt som offensiven urartade till. En annan användning av de trivialiserande berättelserna är då de används för att marginalisera effekterna av något nytt vapen. Ett exempel på detta är beskrivningen av klogas från våren 1915 där den beskrivs som "stinkbomber". Under krigets avslutande år finns inte ens dessa trivialiserande beskrivningar i det publicerade materialet.

Den deterministiska skildringen är inte så vanligt förekommande och de få exempel som finns är alla från 1916 och framåt. Det mest utmärkande exemplet på denna typ av skildring är redogörelsen för den första dagens operationer i tredje slaget vid Ypres 1917. Här talas det om "en övernaturlig, våldsamt åska" och anspelningar görs på Dantes "Helvete" och så vidare. Detta är ett typexempel på en deterministisk berättelse inklusive diverse meteorologiska fenomen och allt.

De fördömande skildringarna är däremot mycket omfattande i det undersökta materialet och inkluderar även de vapentekniska nyheterna och effekterna av dem. Under krigets första period så är det övergreppen mot civila och krigsfångar som dominerar denna kategori. En intressant iakttagelse gäller rapporterna om våldtäkter på kvinnor i Belgien 1914. Att sådant förekom är bevisade fakta och det finns dessutom antydningar till det i det publicerade materialet. Här går det emellertid någon form av etisk gräns för den tidens

tidningspublikationer. Hallandsposten skildrar utan att tveka massdöden på slagfältet, hur franska soldater kvävs av klogasen och hur belgiska kvinnor spetsas på bajonetter men när det gäller våldtäkter så antyds det bara i vaga ordalag. Liknande resultat har Lina Sturfelt funnit i de veckotidningar hon undersökt. Detta är intressant och har förmodligen en förklaring inom den pressetiska forskningen och ligger sålunda utanför detta forskningsområde.

Det går att spåra en markant förändring i karaktären på det publicerade materialet under krigets gång. Skildringarna av striderna blir allt mer realistisk ju längre kriget fortgår och de fördömande skildringarna avhandlar även regelrätta strider och inte bara övergrepp mot civila. Här finns det närgångna berättelser om hur soldater dör i kvävningsskott och ”blodkräkningar” på grund av gasen och hur tusentals man mejas ner av kulsprutorna. Föga förvånande så når våldsskildringarna nya nivåer under våroffensiverna 1918. Här talas det till exempel om tyska lik i sådan mängd att de bildar broar över vattendrag och att de staplats så högt framför de allierades kulsprutor att de anfallande knappt kommer fram och över dem. Det är inte bara det faktum att striderna blev hårdare och mer brutala som leder till den mer fördömande tonen i skildringarna. Det är också själva retoriken som blir mer tillspetsad, i den senare delen av kriget är skildringarna fyllda med förstärkande adjektiv som ger en mörkare bild av striderna. Detta gäller också det bildbaserade materialet, under krigets senare del är bilder från slagfältet mycket mörkare i tonen än under de inledande åren.

Nyfikenheten över det nya kriget, dess vapen och de skador och sår kriget ger upphov till är uppenbarligen stor bland tidningens läsare. Under hösten 1914 så finns flera telegram och artiklar som visar på detta. Bland annat så finner man ett tyskt telegram där det berättas om deras famösa 42-centimeters kanon som slog sönder det belgiska fortet Loucin med bara en träff. Dagen efter så finns det dessutom en artikel där en ingenjör frågas ut om sina tankar i detta ämne och ger läsaren en teknisk bakgrund till detta nya och skrämmande vapen. Ett annat exempel är när Hallandsposten publicerar en intervju med en tysk läkare som beskriver de nya skador som kriget ger upphov till. Detta anser jag visar att det fanns en stor nyfikenhet bland allmänheten för dessa mer tekniska frågor av kriget.

Det går också att se tecken på den ökade teknologiseringen av kriget. I det undersökta materialet finns det många exempel på hur ny utrustning visas upp för läsaren. Detta sker ofta i bildform och då med en informativ bildtext under som beskriver vad läsaren ser. Även i

telegrammen är denna förändring märkbar. I början av kriget talas det ofta om hur soldaterna hejdade fienden medan det under de avslutande åren oftare talas om hur vapnen utförde gärningarna.

I det av Hallandsposten publicerade materialet finns det även ett par exempel på egenproducerat material. Dessa texter kan närmast jämföras med vår tids ledarspalter och är mycket kritiska mot kriget. Dessa dyker upp för första gången på hösten 1916 och är starkt fördömande. I texterna finns den känsla av att kriget aldrig skulle ta slut som rådde vid denna tid. Ett annat exempel på dessa fördömande texter publicerades under de tyska våroffensiverna 1918. Här anklagas Tyskland för att i onödan offra ytterligare hundratusentals man i ett krig som redan är förlorat. Dessa anklagelser mot Tyskland är med största sannolikhet ett utslag av den frisinnade/liberala hållning som Hallandsposten hade under dessa år.

Förutom Sturfelts tre kategorier har jag funnit det nödvändigt att lägga till ytterligare en. Detta motiveras av att det förkommer en stor mängd material som inte går att sortera in under någon av de ovanstående kategorierna. Detta material har ofta som ursprung i de stridande ländernas högkvarter och ger endast en beskrivande bild av striderna utan att lägga några vidare värderingar i texten. Detta material förekommer i stor mängd under hela kriget men minskar något under de avslutande åren. Detta beror på att retoriken som ovan nämnt blir allt mer tillspetsad.

7. Källmaterial och litteratur

Källmaterial

Källor ur Hallandsposten i kronologisk ordning:

Hallandsposten, 1 september – 1 oktober, 1914

Hallandsposten, 23 april – 23 maj, 1915

Hallandsposten, 22 februari – 22 mars, 1916

Hallandsposten, 2 juli – 2 augusti, 1916

Hallandsposten, 1 augusti – 1 september, 1917

Hallandsposten, 22 mars – 22 april, 1918

Litteratur

Boberg, S., *Pressens historia*. Stockholm 1970.

Franzén, N-O., *I Sverige under Första världskriget – Undan stormen*. Stockholm 1986.

Håkansson, F., *På västfronten intet nytt – En studie av krigsrapporteringen i svensk press under första världskriget*. Växjö 2000.

Keegan, J., *Det första världskriget*. London 1998 Reviderad upplaga 2002.

Ousby, I., *Vägen till Verdun – Frankrike och första världskriget*. Stockholm 2003.

Olsson, J-O., *Den okände soldaten 1914-1918*. Stockholm 1965.

Paris, M., *Warrior nation*. London 2000.

Sturfelt, L., *Vår man i kulregnet – Elow Nilsson, Veckojournalen och första världskriget*. i *Forskningsfronten flyttas fram : utbildningskultur och maktkultur*. Red. Larsson, H-A., Bromma 2003.

Sturfelt, L., *Den andras lidande – Kvinnor som våldsoffer och förövare i första världskriget. i Kvinnor och våld : en mångtydig kulturhistoria.* Red. Österberg, E., & Lindstedt Cronberg, M., Lund 2005.

Sturfelt, L., *Levande lik och blommande minor – Första världskriget som underhållning i svensk veckopress. i Veckovis : en antologi om svensk veckopress.* Red. Carelli, P. Dahlström U. Helsingborg 2005.

Wilkinson, G. R., *Depictions and images of war in Edwardian newspapers, 1899-1914.* New York 2003.

Willmott, H. P., *Första världskriget.* London 2003.

Internetkällor

<http://www.kb.se> (2005-12-11)